

ŽIVLJENJE IN SVET

21

22. novembra

Knjiga 10.

19 Ljubljana 31

Življenje in svet

Ilustrirana tedenska revija

Izhaja vsako nedeljo in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 tir, polletno 16 tir, celoletno 30 tir. — FRANCIJA, mesečno 4 franke. — ČESKOSLOVASKA, mesečno 6 kron. — AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. — Amerika in ostalo inozemstvo letno 1 ½ dolarja.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5.

VSEBINA št. 21: Dr. Serenus: Vpad v državo stanic. — Paul Valéry, šestdesetletnik. — Flaubertov srčni roman. — Slonova kost — Rudolf Kresal: Tujec. — Voja, ki zanjo svet ne ve. — Vremenske napovedi. — Maroško prebivalstvo. — Slike iz življenja in sveta. — Jacques Cézembre-A. D.: V oblasti opičnjakov (konec). — Dr. Vlad. Travner: Francoske kolonije (nadaljevanje). — Morje osvaja kopno zemljo (Helgoland). — Boj bolečini. — Nasveti za opravo stanovanja. — Kemija vsakdanjega življenja. — Tedenski jedilni list. — Karikature. — Uboga, bogata žena. — Humor v slikah.

Uboga, bogata žena!

Uboga, bogata žena! Kolikokrat nima sploh nobenega opravka! In kako malo stvari je na svetu, ki bi jih bogata žena z veseljem pričakovala! Neprestano se ogleduje po novih stvareh, ki bi ji prinesle zaželeno izpremembo in jo vsaj deloma zadovoljile.

Navadno je imovita žena videla in imela vse, kar žena sploh lahko ima. Bila je v švici, na Rivijeri; živela je nekaj časa v severni Afriki in v času sezone je obiskala najznamenitejša kopališča vseh kontinentov. Vse kraje, ki so vredni, da si jih človek ogleda, je že videla.

Za stvari, ki jih prinaša vsakdanje življenje, nima nobenega zanimanja, med tem ko prinašajo vsakdanje malenkosti njenim siromašnim sestram toliko izpremembe, sreče ali pa žalosti.

Razkošje, njeno udobno življenje, njen dom, družabne prireditve, vse to je ne mika več. Živi tako, ker živijo vse njene vrstnice v istih krogih ravno tako, in ker ne vidi zase nobenega drugega delokroga.

Ali ni pri vsem tem zelo osamljena? Kako malo resničnih prijateljev in prijateljic ima bogata žena! »Odkritosrčnost« prijateljev je le tedaj velika, če jim obeta dobiček. V to, da bi se bogata žena naučila ločiti zlato od medu, bi gotovo potrebovala celega življenja.

In zakaj vse to? In kam vodi vse to?

Dejstvo je, da je taka žena čim imovitejša je, tem bolj tuja svojemu naravnemu bistvu; tem bolj stereotipna je tudi krinka, ki jo nosi. Iz naravne potrebe se vdaja tudi svojemu trenutnemu razpoloženju; v takih trenutkih zna biti ponosna, žalostna, glizda-

va, koketna, a le redkokdaj srečna — resnično srečna! Malokdaj občuti veselje do življenja in ljubezen do svojih bližnjih.

V gledališče hodi, v restorane. Najlepše žene — tiste, ki imajo najdragocenejše obleke po najnovejšem kroju — imajo nekaj trdega, ponosnega v obrazu...

Nekaj je v življenju bogate žene, kar njene siromašne sestre le redkokdaj spoznajo. Morda je element tragičnosti tisto, od česar največkrat trpijo. Seveda so tudi izjeme, toda v večini primerov je bolezen neozdravljiva.

Te žene nosijo težko breme in samo Bog pozna težo tega bremena. Vidi se mi, da morajo prej ali slej drago poplačati razkošje in udobnost, v katerem so živele.

Povedati vam hočem nekaj primerov, ki sem jih sama doživela:

Ena mojih znank, mlada, zelo imovita gospa, ki bi s svojim premoženjem lahko osrečila na stotine siromašnih ljudi, se vdaja pijanstvu. Njen denar ne prinaša nikomur blagoslova. Najmanj njej sami. Potuje iz kraja v kraj, in kadar se vrača domov, se vrača kakor v kak hotel. Tujka med svojimi lastnimi štirimi stenami!

Mislím, da bi bila mnogo srečnejša, če bi hotela lajšati siromašnim ljudem skrb in težave. Ali ni žalostno, da si mora mlada žena iskati sreče z njenim denarjem?

Kako vpliva denar na značaj žene, vam bom pojasnila v naslednjem primeru: Poznam mlado ženo, ki je pred svojo poroko vedno pomagala siromakom. Bila je članica raznih dobrodelnih društev in posvečala

Nadaljevanje na predzadnji strani.

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 21.

LJUBLJANA, 22. NOVEMBRA 1981.

KNJIGA 10.

Angleška kraljeva dvojica na poti v parlament

Dr. Serenus

Vpad v državo stanic

Opisani so dogodki v malem kraju prsta, ki ga je ranil nož. Povsod kamor pogledamo, bi našli najrazličnejše bakterije, ki so tako majhne, da bi jih stoprav uzrli v drobnogledu. So med njimi sorazmerno nedolžne, ki ne delajo škode telesu, so pa tudi druge, ki jih smatramo za največje telesne sovražnike. Takšne bolezenske klice so često na koži, na predmetih, ki se jih dotikamo, prenašamo jih od rok do rok, z roko v usta in se ž njimi okužimo ali inficiramo. Tako so o priliki prišle pikčaste bakterije ali koki na noževu rezilo. Kovine so tudi v trdnem stanju bakterijam škodljive, torej neke vrste razkuževala ali desinfekcijska sredstva. Z urezom v prst prenesemo koke v kožo, kamor sicer ne bi prodrle bolezenske klice. Ampak še tako neznatna ranica utira pot okužbi. Vsaka takšna rana se kmalu zalepi sama od sebe. Če je le površna in ni iz nje krvavelo, kakor n. pr. pri navadnih odrtinah kože, se izceja iz kožne povrhnjice mala količina jasne tekočine, tkanijski sok ali sokrvica. Tej pripisujemo važno biološko delo, da se namreč v kratkem času strdi in docela zalepi nastalo kožno poškodbo. Tako se krije za prvo silo kožna rana in se naravno ščiti pred različnimi bakterijami. Tudi kadar se prerežejo manjše krvne žile, zalepi izstopivša kri kaj kmalu robove rane, torej z istim učinkom kakor pri sokrvi. Ti pojavi strjenja krvi in mezege so v resnici zelo zamotani in zanje je potrebno sodelovanje raznovrstnih činiteljev. Ako pa vderejo v rano bolezenske bakterije, govorimo o infekciji, ki izzove v telesu različne brambene reakcije. Telo pošilja proti bakterijam svoje naravne bojivnike, brezbarvne krvne stanice (bele vojščake), ki pobližajo klice in jih deloma požro. V ogražene kraje infekcije je dotok krvi pojačen in se tam krvne žile razširjajo. Pravimo, da se rana vna me in da zardi vneta krajina od širokih krvnih žil, pritisk v vnetišču je povečan, tkiva so močno napeta in razni ti pojavi vzbujajo čutne živce, ki nam javijo bolečino. In bolečina je ona, ki nas pri boleznih in ranah opozarja, da je treba pomoči.

Ne smemo misliti, da se pri majhni infekciji na prstu ne zmeni ostali organizem za to malenkostno okužbo. Iz vnetega dela prihajajo po mezigovnih potih ali mezigovnicah v krvni obtok razkrojni proizvodi bakterij, njih strup ali toksini. Telo odgovarja nanje povsem naravno z izdelovanjem protistrupov, ki one bakterijske strupe vežejo in jim s tem odvzemajo strupene lastnosti. Tako so beli vojščaki — če se kje v velikanskem številu nabirajo, govorimo o gnoju — in protistrupi naravno orodje za obrambo telesa. Za prevažanje raznih snovi iz organov v druge dele pa je telesu na razpolago bogato omrežje različno širokih žil, krvnih žil s krvjo in mezigovnih žil z limfo ali mezgo. Beli vojščaki so redni sestavni deli krvi, oni se lotijo bolezenskih kali, makar da sami pri tem poginejo, med drugimi pa vršijo važno čistilno delo v telesu, da odstranijo marsikatero odpadke.

Končno si moramo biti na jasnem, kako se obveščajo organi med sabo o izpremembah v telesu in izven njega. Vse te izpremembe se javijo po naravnih »telefonskih« žicah ali živčnih vlaknih — kjer jih je več skupaj, jih zovemo živce — in je telesno telefonsko žičje izredno gosto. Tu najdeš zvezo med vsemi deli, še tako oddaljenimi in vse veže naravna telefonska centrala osrednjega ali centralnega živčevja. Živčevje nato brzo sproži brambene naprave, zlasti mišice na vplive ali dražljaje, ki jih sprejema od zunaj ali iz organov.

★

Dogodki se odigravajo v prstu, ki si ga je človek ranil. Vedi, da naletiš kamor te zanese pogled na same stanice. Močno so one strnjene, odporne stanične jalange v koži, krite s posebnim roženim oklepom, pod njimi zagledaš bolj redke, a povezane z gosto vlaknino. Poslednjo preprega gosto mrežje kanalov, v katerih se pretaka kri, pravimo jim krvne žile, po drugih se pa odteka sok iz sočnih staničnih skupin. Mirno harmonično življenje presune kot strela iz jasne neba močan udarec predmeta, ki se za hip zarine v prst.

Stanice v povrhnici: Na pomoč! Joj nam! Na pomoč! Sovražnik je prebil naše vrste! Ne vdajte se, sestre! Pomagajte, da napolnimo prepad s tekočim lepilom, izlijte ga v globok jarek! Napolnimo ga do vrha! Najprej ojačite jez pri krvni žili, da ga ne pretrga krvni naval, drugače nastane krvava poplava. Na delo! Na delo za obči blagor!

Stanice povrhnice kličejo na pomoč, ker je njih vrste presekalo nožev rezilo. Rana sicer ni globoka, ker nož ni načel krvnih žil. Niti kapljica krvi se ne izlije. Kmalu je sokrvica iz povrhnice napolnila nastalo rano, ki je za silo zamašena, vlakniha, ki se sunoma pojavlja, pa daje strjenemu lepilu zadostno oporo in trdnost. Tako zabetonira ta tekoči človeški klej zaseko, trenutno se ni bati večje nesreče, ker prst miruje in noža ni več v bližini.

Stanice v povrhnici: Kaj pa tu tako čudno diši? Odkod se pa širi neznan strupen duh? Sestre, zdramite se! Preglejte natančno vse koticke, če nas ni napadel neznan sovražnik!

Streptokoki: Torej vendar nas je zanesla usoda v ugoden kraj. Tako dolgo smo stradali in lakota je opravila še svoje. Ze na onem nožu je sovražna kovina precej skrčila naše vrste. Bede je sedaj konec. Bratje! Pijte in jejte! Vsega je v izobilju. Množite se! Živite! Svo-

je bojne trupe pa pošiljajte na vse strani, da ž njimi omamimo in razkrojimo sovražnikove čete! Veselimo se življenja, ko je trpljenje za nami. Hic manebimus optime!

Z neverjetno naglico rastejo iz tal vrste sovražnih kokov, kakor da bi jih ustvarjala nevidna roka. Vedno več je teh pritlikavčkov in nekam strumna je njih disciplina. Ne vidiš toliko posameznih, marveč se družijo v cele verige. Vedno nove verige nastajajo, majhni so sicer ti vojščaki, a njih moč je v njihovem številu in strupenih zakladih. Tako preplavljajo strjeni tkaninski sok in že se bližajo robovom ranjenega tkiva. Vanj pošiljajo svoje izvidnike z jakim strupom.

Stanice povrhnice: Na pomoč! Napadajo nas! Na pomoč!

Stanice usnjice: Sovražnikova vojska je vpadla v našo deželo! Dajte nam vojakov! Mobilizirajte! Pošiljajte nam protistrupa! Splošna mobilizacija!

Vratarji krvne žilice: Kaj čujemo? Klic na pomoč? Sovražnik se nas loteva? Ustavili bomo vsakega belega vojščaka, ki ga prinese struja mimo, in ga pozvali, naj odhiti na bojno poljanjo. (Došlemu belemu vojščaku) Alarm! Alarm! Bratec, sovražnik je tu! Tu skozi smukni in sledi klicu napadenih bratov!

In že se prerivajo beli vojščaki skozi tanko steno krvne žile, nekatere

K izgonu španskih jezuitov

Bivše središče jezuitskega reda na španskem: Santuario de San Ignacio de Loyola, ki je postal državna last

ri so precej trebušasti in ne bi jim prišodili, da lezejo s toliko gibčnostjo skozi tesno špranjo. Kmalu se nabere cela vojska teh belih vojščakov, ki odbija prvi napad osovraženih kokov. Težak je boj in goste so sovražnikove trume. Že pripravljajo nov napad.

Beli vojščaki: Jurišajmo sovražne čete! Nanje! Uničite jih brez pardona! Za domovino gre! Juurriš!

Vratarji mezgovnice: Odprite zaklopnice, da se v mezgovno strujo vlije sovražni sok. Iz njega se rodi nova moč in naša obramba.

Tako vdirajo strupi bakterij v me-zgo in končno v kri, s krvjo v organe in preidejo v oddaljene stanične kemijske laboratorije.

Straža kemijskega laboratorija: Pozor! Došel je nevaren strup, analiza je dognala, da nas hočejo zopet zastrupiti kakor zadnjič oni prosluli koki. Odmašite balone s protistrupom in izlijte ga v krvno strugo. Dva balona zadostujeta za sedaj, pripravite novo zalogo!

Protistrup preplavi kri in organe, slabi in uničuje vse dele strupa in ko-ke same. Retorte kemijskega laboratorija delajo s polno paro, vedno novi baloni se polnijo, ki jih koj izpraznijo v kri.

Vratarji krvne žile: Došel je avizo zadostnih pošilk protistrupa. Odprite zaklopke in pustite ga v tkiva.

Iz krvnih žil se izsujejo velike količine protistrupa in krvne plazme, v tkivu nastane splošna poplava in velika gneča. Krvne žile, ki dovajajo čedalje več soka, se mogočno razširijo in rdeč sijaj zasije nad bojnim poljem. Beli vojščaki se hrabro bijejo, junaško se borijo z nevarnim sovražnikom. Ljut je boj in zmaga še ni odločena. Gneča in pritisk sta vedno večja in sprožita alarm telefonske centrale.

Beli vojščak: Halo centrala! Tukaj bela vojska! Bodite pripravljeni, sovražnik nas je napadel in pritiska vedno hujše. Pomagajte nam od zunaj!

Z veliko brzino se prevaja ta klic po telefonu do hrbtne mozga, odtod v pomožeg in dospe do glavne centrale v skorji velikih možganov. Dovolj resno je to opozorilo in kmalu se širi čuden hlad preko bojnega polja in okus po svinčeni vodi, ki vidno slabi sovražne čete.

Naposled se odloča bitka v prid beli vojski. Velike so sicer žrtve, mnogo junakov je padlo za domovino, a sovražnikov napad je vendar odbit. Tu in tam so še male praske, sovražni koki so razkropljeni, zapečateni je njih usoda.

Vratarji krvne žile: Zaprite zaklopnice in zmanjšajte dotok!

Vratarji mezgovnice: Rešilna postaja! Pripeljite tovarne avtomobile in naložite padle junake in sovražnike. Očistite bojno polje!

Vojska junaških belih vojščakov se zmagoslavno vrača v svoje domove, marsikateri ranjenec še umira, a zmaga je zaslužena.

Zadnji odpadki se odvažajo, vojna patrula pregleduje bojišče, mir se vrača in stanice pričnejo z rednim delom. Postopoma vraščajo nove stanice povrhnice v zadelano rano, jo docela zazidajo, pri čemer jih pridno podpirajo beli vojščaki.

Surogat za bombaž

Rastlina juka, ki raste v Braziliji, se je izkazala kot polnovredno nadomestilo za bombaž. Za poskušnjo so jo zdaj začeli saditi tudi v Nemčiji, kjer baje prav dobro uspeva. S kultiviranjem te rastline se nadejajo počasi osamosvojiti od inozemskega uvoza bombaža.

Paul Valéry — šestdesetletnik

Ta najbistrejši mož francoske sodobne književnosti se je rodil v južnem mestecu Cette, ki se je pred meseci prekrstilo v Sète, dne 30. oktobra 1871. Ko je l. 1926. postal namestnik Francoske akademije, je Lj. Zvon priobčil kratko oznako dotedanjih

Paul Valéry

njegovih del. Zatem je objavil zbirke: Rhumbs (smernice; iz rhombus nastali angleški izraz se čita: röm-vetrna smer), Analecta (mešan zbornik), Nouveaux Rhumbs in letos Regards sur le monde actuel. Ti »Pogledi na današnji svet« so ne samo duhovito tolmačenje sodobnosti, ampak tudi avtobiografski odlomek za Valéryjevo politično mišljenje. Valéry je velik pesnik in velik mislec. Vse hoče pronikniti »Z uma svetlim mečem«. Deluje brez sistema, brez predsodkov. Razglablja o vsem možnem, največ o večnem problemu spoznavanja. Svoje izsledke izraža pogosto v zgoošeni obliki, kakor pregovore. Vzemimo »Pogled«, »Neposredni politični problem obstoji nazadnje v določanju odnošajev človeka z množico ljudi, ki jih ne pozna« (29). »Nobena politika ni brez mitov« (29). »Vsaka politika sloni na nebriznosti večine prizadetih, brez katere politika ni mogoča« (95). »Povečanje jasnosti in točnosti, povečanje moči, to so bistvena dejstva v zgodovini novih časov« (32). »Mir je vituelno, nemo, nepretrgano zmagovanje možnih sil nad verjetno pohlepno« (35). »Zgodovinar ravná glede preteklosti kakor vedeževalka na karte glede prihodnosti. Toda čarovnica utegne kedaj overoviti, zgodovinar pa nikoli« (98). »Ve-

liki dogodki so takšni morda le za male duhove. Za pozornjše duhove zaležejo kaj le nečutni, neprekinjeni dogodki.«

Valéryjeva kritika je plodna: podira ogredje, ki zakriva stavbo istinitosti. V Uvodu za knjigo nekega Kitajca je izjavil: »Ustno izročilo in napredek sta človeškemu rodu velika sovražnika«. Drugje pa: »Še tako črnogleda sodba o človeku, o stvareh, o življenju in njegovi ceni se divno strinja z dejanjem in optimizmom, kakršnega zahteva.«

V naslednjem podajem celoten prevod njegove razprave.

O mitih in mitologiji

Mit ali bajka je ime za vse, česar ni in kar biva zgolj na ta način, da ima besedo za vzrok. Ni ga tako temnega govora, tako zmedenega blebetanja, tako brezveznega brbranja, da mu ne bi mogli dati nekega smisla. Vselej se najde domneva, ki daje nekaj pomen še tako čudni govoric.

Mislite si, da ste čitali v knjigah več pripovedi o eni in isti zadevi, oziroma čuli razna poročila o istem dogodku od več prič, ki se ne strinjajo med seboj, čeprav so enako verodostojne. Kdor pravi, da se ne ujemajo, pravi, da je njihova istočasna različnost — nekaj neznanskega. Njih sodelovanje ustvarja utvaro... Toda tisto neznansko ali cista utvara, ki prav za prav nista sposobni za življenje, se dobro počutita v nejasnosti duhov. Združek ženske in ribe je morska deklica ali rusalka, obliko rusalka pa lahko sprejmemo. Ali pa je živa rusalka mogoča? Po mojem občutku nismo še taki strokovnjaki v znatnostih o življenju, da bi mogli z neovrženim razlogom odreči sirenarn življenje. Precej anatomije in fiziologije bi bilo treba, da bi jim smeli oponašati kaj drugega kakor to dejstvo: V naših časih ni še nihče nobene ujel!

Kar pogine ob nekoliko točnejšem pregledovanju, je bajka. Pod ostrino pogleda, pod mnogoterimi. stičnimi udarci vprašanj in odločnih poizvedb, s kakršnimi se bodri duh oboroža na vseh koncih in krajih, mrjo bajke vpričo nas in se silno redči favna meglenih stvari in misli... Bajke se razkrajajo na svet-

lobi, ki jo širi v nas združna navzočnost našega telesa in našega čuta najvišje stopnje.

Glejte, kako hude sanje sestavljajo vso raznoterost neodvisnih vtiskov v vsemogočno dramo, ki nas muči v spanju. Telo se je zavalilo na roko; noga, ki se je razgalila in se osvobodila odeje, se ohladi daleč od ostalega spavača; zgodnji prepotniki vpijejo ob zori po cesti; prazni želodec se izteza in drobovje vre; kak odsev velikega vzhajajočega sonca medlo vznemiri mrežnico skozi zaprte veke, ... zgolj poedini podatki brez zveze; in nikogar ni, da bi jih prevedel na to, kar so, in na znani svet, da bi jih uravnal, pridržal ene, zavrgel druge, uredil njih vrednote in nam omogočil iti preko njih. A vsi skupaj so kakor enaki pogoji, vsem je treba enako zadostiti. Iz tega nastane izvirna, abotna stvaritev, ki ni v skladu z doslednostjo življenja, vsegamogočna, grozljiva stvarnja, ki sama v sebi nima nobenega načela o namenu, nobenega izhoda, nobene meje... Enako je v podrobnostih budnega stanja, toda z manjšo enovitostjo. Vsa zgodovina misli ni nič drugega kot igra kratkih hudih sanj z velikimi posledicami, a v spanju se opažajo dolge hude sanje s prav kratko in prav šibko posledico.

Vsa naša govorica obstoji iz kratkih, majhnih sanj; lepo pa je pri tem to,

da oblikujemo včasi iz njih čudovito pravilne in čudovito pametne misli.

V resnici je v nas toliko in tako domačih bajk, da je domala nemogoče, točno ločiti v našem duhu kako reč, ki ne spada med nje. O njih ne moreš niti govoriti, ne da bi zopet bajeslovil, in mar ne ustvarjam v tem trenutku mita o mitu, da ustrežem muhavosti nekega mita? Res, ne vem, kaj mi je početi, da se izderem iz tega, česar ni, ljudje božji! Tako močno biva beseda v nas in biva v vsem, da človek ne vidi, na kak način bi se mogel vzdržati umišljav, od katerih se nobena ne godi...

Pomislite, da je jutrišnji dan bajka, da je veseljstvo bajka; da število, da ljubezen, da istinitost kakor neskončnost, da pravica, narod, pesništvo... zemlja sama sodijo med nje! In zemeljski tečaj sam spada med nje, saj tisti, ki so baje tja šli, so bili prepričani, da so na njem edinole iz razlogov, ki se ne dajo ločiti od besede... Vso preteklost sem pozabil... Celokupna zgodovina ni nič drugega nego bajke in obstoji zgolj iz misli, katerim mi pripisujemo to v bistvu mitično vrednoto, da predstavljajo minulost. Vsak trenutek kane v vsakem hipu v dozdevnost, in toliko da je človek umrl, se že s svetlobno brzino pridruži kentavrom in angelom... Kaj pravim! Komaj smo hrbet pokazali, komaj izginili z vidika, pa naredi javno mnenje iz nas, kar se mu poljubi!

Povrnem se k zgodovini. Kako se neobčutno spreminja v sen, čim bolj se oddaljuje od sedanjosti! Čisto blizu nas so še samo zmerne bajke, ki jih ovirajo ne neverjetni teksti, gmotni sledovi nam malce kroté domišljijo. Toda po treh ali štirih tisočih let od našega rojstva je človek v popolni prostosti. Skratka, v praznini bajke o čistem zraku, kjer ni nobene take reči, ki bi nalikovala temu, kar se nas tiče — je duh prepričan zgolj o tem, da je nekaj bilo, iz bistvene nujnosti si mora namreč domnevati prejšnje dejstvo, »vzroke«, podlago za vse, kar obstoji, ali za to, kar je on, in rodi dobe, položaje, dogodke, bitja, načela, podobe in čedalje preprostejše prigodbice, ki te spominjajo na prostodušne indske kozmologije ali se zlahka dajo zvesti nanjo, kozmologije, pri kateri so Indii hoteli zemljo podpreti v prostranstvu in so jo zato naložili neizmernemu slonu na pleča; ta žival stoji na želvi; želvo pa nosi mor-

je, ki ima v sebi kaj vem kakšno posodo...

Najgloblji modrijan, najbolje opremljeni fizik, geometer, najbolje preskrbljen s tistimi sredstvi, ki jih je Laplace

imenoval »pripomočke za najtenkoumnejšo analizo« — ne morejo in ne znajo storiti nič boljšega.

Zato se mi je nekoč primerilo, da sem zapisal: v začetku je bila Bajka!

To se pravi, da je sleherni izvor, sleherni zarja stvari iz iste snovi kakor pesmi ali povesti, ki krožijo okoli zibel.

Nekakšen neomejen zakon je, da povsod, na vsakem kraju, ob slednji dobi prosvete, v vsakem verstvu, sredi kateregakoli nauka in v vseh ozirih — kri-va trditev nosi resnično; resnica si daje izmišljotino za prednika, za vzrok, za početnika, za izvor, brez izjeme in brez leka — in resnica poraja to neresničnost, iz katere naj bi se bila po svoji zahtevi sama rodila. Vsa starina, vsa vzročnost, vsak začetek bitij so bajne izmišljave in se ravna po enostavnih zakonih izmišljave.

Kaj bi bili mi brez pomoči tega, česar ni? Malo, in naš duh bi nezaposlen medlel, če ne bi miti, bajke, zmote, abstrakcije, verovanja in prikazni, podmene in tako zvana metafizična vprašanja plodili bitja in podobe brez predmetov po naših prirodnih globinah in naših teminah.

Miti so duše naših dejanj in naše ljubezni. Delovati ne moremo drugače, kakor če se gibljemo proti nekemu prividu ali prikazku, ljubiti ne moremo drugega nego to, kar ustvarimo.

Iz Morceaux Choisis 1930, A. D.

Flaubertov srčni roman

Avtor »Salambe« je postavil v treh romanih neumrljiv spomenik dragi ženi: v »Nesmrtni ljubljenci«, v »Blazneževih spominih«, v »Sentimentalni vzgoji«. Tukaj nosi ime Marie Arnoux. V resnici se je zvala Eliza Foucault. Vzel jo je berlinski glasbeni založnik Schlesinger. Flaubert je Schlesingerjevo ženo videl kot 14leten deček v Trouville-u l. 1836. in se bliskovito zaljubil v 30letno krasotico. Ta ljubezen je bila pri njem poleg ljubezni do umetnosti edina, kajti njegovo razmerje z Luizo Coletovo je bilo zgolj nadomestek. A z Elizom nista prišla dalje ko do deviškega poljuba na oči, kakršnega dá Frédéric Moreau Arnouxovi v »Sentimentalni vzgoji«. Ko sta se Schlesingerjeva preselila iz Francije v Baden-Baden, je dopisoval z njima. Ali na poroko Schlesingerjeve hčere ni hotel, ker je bil prestar. Vendar jih je potem obiskal, ker ni mogel brez pogleda nanjo dokončati zadnjega poglavja v »Education Sentimentale«. 17 let se nista videla, ljubljenska je bila povsem osivela; presunilo ga je, ko si je skoraj siloma pri polti odrezala prédno las njemu v dar. 1871 je Maurice Schlesinger umrl, v sožalnem pismu na vdovo jo Flaubert imenuje: »Moja stara, večna ljubezen...« Ko se je po vojni 1871

pripeljala v Pariz za ureditev rodbinskih zadev, je v Croissetu prenočila enkrat pri Flaubertovih. Pisatelj je preminil 1880 za kapjo, Eliza pa je umrla v blaznici.

Slonova kost

Prvi sledovi slonove kosti in njene rabe se dajo dokazati že v kameni dobi. Našla so se orodja iz onih časov s slonokostenimi iglami, nadalje mamutovi čekani, na katerih so bile z ostrim kamnom vrisane podobe. Najstarejše priprave iz slonove kosti, in sicer igle, figurice, toaletni predmeti, pušice in škatile, so se dobile v piramidnih grobovih, ki so povsem gotovo iz l. 1100. pred Kristusom. Tudi v sv. pismu se omenja slonova kost, posebno v 1. knjigi kraljev, kjer je beseda o »stolpu slonokostenem«, ki si ga je dal postaviti kralj Salomon. Podobice iz slonove kosti, najdene v piramidnih grobnicah, predstavljajo bržkone bogove. Razen Egipčanov so si tudi drugi narodi izdelovali like svojih božanstev iz te drage tvarine. Zanimiva uporaba je tudi za trobente; tako se v starofrancoskem epu Rolandov daleč doneči rog imenuje olifant, kar je iz elefant (slon).

Rudolf Kresal

Tujec

Tiho in majhno je bilo mestece. V njem so živeli samo mali ljudje. Majhne so bile hišice, nizke in bele, kakor obrazi ljudi. Skoraj vsi ljudje so bili čudno blede. Vendar nikjer ni bilo opaziti bede. Živeli so vsi od dela. In nikoli ni kdo tožil, da dela težko, ali da težko živi. Mestece je bilo majhno in potrate ljudi niso bile velike. Bile so tako majhne, kakor bi živeli samo zato, da so dan prebedeli in noč prespali. Življenje je teklo tiho in navidezno zelo mirno. Da, navidez mirno. Zakaj človek je težko verjel v tisti čudoviti mir, v katerem je bilo vse, prav vse uglaseno. Kamor se je kdo ozrl, je videl le dolgočasje in puščobo. Ljudje so res podnevi delali, ponoči spali. Ob osmih zvečer so v oknih pogasnile vse luči. Ulice so izginile v temi. Mestece je utonilo v noč.

Samo na križiščih je svetila medla svetilka. In svetila je sami sebi in poti, prazni poti, ki je čakala noč za nočjo popotnika, ali pa redkega zapoznelega domačina.

Na robu mesteca se je v krivi črti vila dolga in ozka ulica.

Zdelo se je, da je ta ulica bila srce vsega mesteca, ta ulica, ki je bila tiha in mirna kakor nobena druga. V njej ni bilo šuma ne krika. Včasih ni bilo čuti v njej niti najmanjšega glasu. Ljudje so hodili skozi njo kakor počasne, težke sence. Tiho so se pozdravljali. Le redkokdaj je kdo koga ogovoril in za trenutek postal.

Ulica je bila znamenje vsega mesteca. Človek, tujec, ali kdorkoli, si je od vseh poti v mestecu zapomnil le-to ulico in je po njej sodil ljudi in mestece. Stanovalci te ulice so bili bolj blede od drugih, bolj tihi in še bolj mirni. Spali so podnevi, ko so hodili v tovarno in se iz nje vračali opoldne in zvečer, in spali so ponoči. Gledali so predse, kakor bi bili neprenehoma živeli v nekem povsem drugem svetu kakor običajni ljudje. Njihovi blede obrazi so bili brezizrazni. Očesne votline so bile velike, globoke in temne. A v njih ni bilo ničesar. Samo globoka temna praznina je gledala v dan. Le kadar je človek pogledal vanje pozorno, je videl v njih nekaj majhnega in motnega, rahlo se svetlikajočega. To naj bi bile oči. In človek je zdvomil v te oči v temni praznini, ki so migotale in gledale in, kakor se je zdelo, ničesar videla. Tisti, ki je gledal vanje, se ni mogel ubraniti nekega tesnobečnega občutka, da vidijo oči le nekaj, česar je njemu skrito.

Tik mesteca je stala majhna tovarna. Dolgo, nizko poslopje z visokim, sajastim dimnikom.

V tovarni so delali skoraj vsi ljudje iz dolge ulice. Le otroci in poročene ženske so bile doma. Ali ti otroci in te ženske so bile kakor v napoto. Njihovi obrazi so bili še bolj prazni od onih, ki so delali v tovarni in nekaj odurnega, skrbečega je bilo v njih.

V tovarni so delali lončene kipe in svetnike.

Potem, ko je človek zvedel, da delajo v tovarni lončene kipe in lončene svetnike, so se mu ljudje zazdeli bolj umljivi. Toda tisto tesnobno čuvstvo, ki ga je obhajalo poprej ob pogledu nanje, da vidijo le nekaj, česar je njemu skrito, se je povečalo. Objel ga je občutek, da se on njim zdi mrtev, ves lončen, da ljudje le premišlujejo njegov izraz, kako bi ga obdelali v ilovici.

Počasi so se mu zazdeli vsi ljudje bolj ali manj strahotni. Kadarkoli je šel skozi kako ulico, je videl zdaj sv. Boštjana, ki se je pomikal leno in zaspano in silno trpeče, kakor bi se bil pravkar ločil od drevesa, se otesel strelic in bil ves izkrjavljen. Ali pa je videl dekleta, ki je šlo blede in s popolnoma zameglenim pogledom, časih visoko zravnano in ponosno Magdaleno, da se je z njenega telesa odražala vsaka črta. Vse pa je bilo mrtvo, čudno mrtvo, kakor bi se bil premikal lončen kip.

Pa je prišel v mestece neki mož. Bil je sončen dan. Poletje je bilo v polnem razmahu. Z razbeljenih cest je puhtela vročina. Na prostem je bilo le malo ljudi. A tisti, ki so bili, so za tujcem gledali s svojimi mrtvimimi očmi začudeno. Nekateri so se kakor v smehu zgenili, si pomencali oči in se zastrmeli.

Tujec je bil mrk in star. Izpod velikega črnega klobuka so mu na senci padali sivi, čisto beli lasje. Obraz je imel gladko obrit, kar mu je dajalo neki mladostni izraz. Šel je skozi ulico s počasnim, umirjenim korakom. Pogled je

imel uprt v daljavo. Nikamor se ni ozrl. Nikogar ni pozdravil. Bil je visoke in ravne postave. Vendar majhne upognjenosti svojega križa ni mogel skriti. Zdelo se je, kakor bi nosil težko breme in se trudil, da bi prikril svojo slabost. Ljudje so vse opazili. Obšel jih je neznan strah. V dušah jim je zrasla zla slutnja. Tujec je bil ves v črnem. In njegove svetle, žive oči, ki se niso hotele v nobenega ozreti, so v plašnih srcih malih omtvelih ljudi vzbujaile trepet.

Tujec se je ustavil pred velikim praznim, s travo poraščenim prostorom. Zamisljen je z očmi meril svet in ogledoval okolico. Čez nekaj časa se je odkril in si obrisal pot s čela. Dolgi, sivi lasje so mu padli na oči. Ali zdaj, ko je bil odkrit, ni bil videti kljub svojim sivim lasem nič več star. Moral je imeti komaj petdeset let.

Stal je pred tistim praznim svetom in ga objemal z očmi kakor z rokami. Iz oči mu je odsevalo vse večje zadovoljstvo. Potem pa se je umiril. Na obraz mu je počasi legal temen oblak. Glavo je sklanjal v niže. In ljudi, ki so ga skrivaj gledali izza oken in vogalov, je obšla zla slutnja — in mislili so o njem čudne stvari.

Kaj hoče? — Čemu je prišel?

Kaj išče? so se vpraševali. Nehote so pričeli sami meriti svet z očmi. In vsak si je mislil: ko bi imel tako velik kos sveta.

Kmalu je vedelo vse mestece, da je tisti veliki kos sveta v tihi ulici kupil mračni tujec s sivimi lasmi. Tujec, ki je bil ves v črnem, in ki je imel oster, vražje se bliščeči pogled.

V ulico je prišlo novo življenje.

Ljudje so hitreje hodili sem in tja. Govorili so razdraženo, zadirčno in kratko. Loputali so z vrati in okni, da bi pokazali svojo nejevoljo tujcu, ker jih je zmotil v tišini, ker jim je vzel ves mir. Z obrazov jim je gledala vsak dan večja skrb. In čez nekaj časa se je v njihove oči vselil mrki tujčev pogled.

Mimo njihovih hiš, ki jih nikoli poprej ni nobena stvar pretresla, so drveli zdaj dan za dnem veliki, težki vozovi, naloženi z opeko, apnom in peskom. Vozniki so pokali z biči in vpili na konje, ki so včasih težko vlekli. Zakaj ulica je bila vsa zanemarjena in razrita. — S stavbišča se je čulo ostro sekanje opeke in glasno govorjenje zidarjev. Zdaj pa

rdaj je vpadla v sosednje hiše kletev. Pri oknih so se prikazale razmršene ženske glave in jezno, sikajoče gledale na tujčev svet, kjer je raslo nekaj velikega, strašnega. Ali zidarji se za te jezne poglede niso veliko zmenili. Ta ali oni je kaki ženski razposajeno zažugal z opeko in se ji zasmeljal, da se je ženska prekrizala in se skrila v hišo.

Ko se je zvečerilo in je na stavbišču potihnil hrušč, se je iz delavske barake daleč naokrog razlegalo pol pijano petje zidarjev.

Ljudje so tačas molili. In ko so odmolili svoje običajne večerne molitve, niso legli k počitku kakor nekaj, temveč so stopili iz hiš, se zastrmeli v smer rastočega zidovja, nekaj časa molčali, gubali čela in kimali:

»Ali je treba tega? Ali je treba!«

Jezno so motrili črno, v noči se izgubljajočo senco:

»Lahko bi bil kje drugje kupil svet!«

»Da, lahko!«

Zidarji pa so peli. Peli so same tuje pesmi in govorili v tujem jeziku.

»Z vragom so prišli!« so šepetala majhna krdela pred hišami in vztrepetavala kakor prešinjena od nečesa neznanega, skrivnostnega.

Z naraščajočo močjo jih je objemala vse večja utrujenost. Počasi so se razhajali z jezo in tesnobo v srcu.

Tako so se shajali vsak večer in govorili o priseljencu, o tujcu. O črnem možu s sivimi lasmi in z vražje bliščečimi se očmi. Na tihem so staremu možu pretili vsak dan bolj, da se mu maščujejo. In jeza v njih je bila vse večja, a duška si niso mogli dati. (Dalje)

Vojna, ki zanjo svet ne ve

Dozornost sveta je tako zelo osredotočena na mandžursko bojišče, da so vsi drugi dogodki širne Azije stopili v ozadje, dasi bi v normalnih časih bili senzacije

prvega reda. Na tibetsko kitajski meji divja že pol leta ogorčen boj, ki mu je dala povod prelepa hči nekega tibetskega kneza. V visokem gorovju med Himalajo in Kvenlunom se odigrava boj za

Kitajsko vojaštvo na pohodu v gore

Kitajske čete iz province Sečuan z dvema svečenikoma, ki sta jih spremljala visoko v gore

Kitajske čete zapuščajo na poti v fronto mesto Takjenlu

lepo Heleno in v Evropi skoroda nihče ne ve za viteške spopade. Oče tibetske krasotice, knez na ozemlju ob kitajski meji je pred dobrim pol letom umrl. Razen edine hčere ni ostavil moških potomcev, ki bi za njim prevzeli praroditeljski prestol in knežjo oblast. Vse to je zato prešlo na hčer-edinko.

Minilo je komaj par dni in že so se oglašali razni snubci za roko lepe knežne, hoteč si tako pridobiti tudi knežjo oblast. Med najsilnejšimi snubci je bil sin visokega tibetskega duhovnika, toda prav o tem svetem snubcu knežna ni hotela čuti ničesar. Maščevalni snubec je vdrl z oboženo silo na posest knežne, da bi jo prisilil v zakon. Uporna krasotica pa se je ogledala po pomoči ter pozvala z onstran meje poveljnika kitajskih čet, da jo reši nadležnega snubca. Oblasti v kitajski pokrajini Sečuanu so dovolile pomoč in odposlale preko meje močno vojaško odpravo, ki naj zaščiti nevestine pravice. Po dvanajstdnevnem pohodu v zasneženem

visokem pogorju je pomožna odprava dospela vsa izčrpana v Kantse. Tu pa je že pričakala vojska užaljenega duhovniškega sinka, udarila po nji ter jo popolnoma porazila.

Nezgoda je Kitajce razjarila, da so sklenili obnoviti pohod z večjimi silami. Za poveljnika četam je bil imenovan general Ma Šiju, ki je takoj krenil proti bojevitemu snubaču. Imel pa ni nobenega uspeha, kajti tibetski možje so se združili proti tujemu vsiljencu, pokopali začasno ves spor zavoljo neveste ter udarili po Kitajcih. Dasi so generalove sile močne, se je vendar tibetskimi gorjancem posrečilo, da so z neprestanimi napadi in bliskovitimi umiki tako izpodkopali bojevitost kitajskih čet, da je moral general Ma Šiju zatrobiti na umik. General je znan polkovodja iz kitajske državljanske vojne, ali zoper razjarjenega snubača bo treba očitno drugega moža, da mu bo kos.

Vremenske napovedi

Vsi bistveni učinki na vremensko stanje izvirajo od sonca, ki odločuje klimo. Sonce siplje na zemljo leto za letom isto množino energije v stalnem ritmu, ki se le malenkostno menja zaradi sončnih peg. Če bi zemlja — kakor luna — ne imela nikakega ozračja, potem bi občutili le menjavanje temperature v razmerju jakosti sončnih peg in bi imeli le neko stalno podnebje, toda nobenega vremena. Vreme je namreč vsota vseh sprememb podnebja, ki ga povzroča med zemeljsko površino in soncem se nahajajoče ozračje. Znanost pozna naravo teh periodičnih pojavov, pozna tudi njih motnje, povzročene od zemeljskih vplivov, toda obojih skupaj ne more spraviti na isto formulo, ki bi edina omogočila napovedovanje vremena za delj časa vnaprej. Šele ko bo rešena uganka zavisnosti barometriškega stanja in spreminjajočega se sončnega žarenja, bo mogoče povsem točno napovedovati vreme. Tej rešitvi se skuša znanost čim bolj približati s proučevanjem množine ozona, ki je v zraku v različnih delih zemlje in s podrobnim studijem značaja vetrov. Zdaj se morajo omejevati vremenske napovedi le za naslednjih 24 ur, a še tu niso nezmotljive. Če pa se posreči najti temelje za daljše vremenske napovedi, bo postala meteorologija blagoslov za vse človeštvo. Zlasti vremenske katastrofe ne bodo več zalotile ljudi nepripravljenih, s čimer se bo preprečila velikanska gospodarska škoda.

Maroško prebivalstvo

V Flaubertovi »Salambe« najdete celo povodenj raznoterih ljudstev v kartaginski okoliščini. Za Marok raziskuje Gilbert Stiébel (Revue de France) zamotani položaj in pravi med drugim: Nasprotje in sosesčina nezdružljivih življenj se zdita tukaj redna stvar, ki pri domorodcih samih še najhuje v oči bode. Sicer pa, kdo je domorodec? Berber ali Arabec? Ne ta, ne oni sam zase, niti mešanica obeh. Poskusimo malce urediti svoje misli. Berberi so deželjani in po najverjetnejših cenitvah se je njih števílo v vsem Maroku sukalo vedno okoli 10.000.000 duš. Iz Arabije sta jih doletela dva vpada. Prvega je prepodila judovska Kaenna, z drugim se je priselilo pet do šest sto tisoč Arabcev, moških, žensk in otrok. Po zgodovinskih zakonih so se nastanili po ravninah, pripravnih za selitvene pokrete, manj pa so pritiskali v hribe in proti jugu. Navzlic mešanju so torej Berberi pretežna večina. Toda arabska manjšina, zavestna in urejena po istih kolonizatorskih načelih kakor Rimljani v Galiji, je postala cvet, poveljujoč množicam in vodeč mišljenje. Njena vera, islam, je na splošno zavladovala. Njena prosveta si je utrla pot, enako njene umetnosti in znanosti. Ta se je vojskovala. Spomenike na španskem, ostanke dolge mavrske vladavine, so napravile berberske roke po arabskih načrtih. Karél Martel je pri Poitiersu porazil Berbere v arabskih okvirih. Današnji sultan, Mula Hafid ben Jusuf, je Berber ali Arabec po vsem svojem mišljenju. po vseh svojih nagnjenjih.

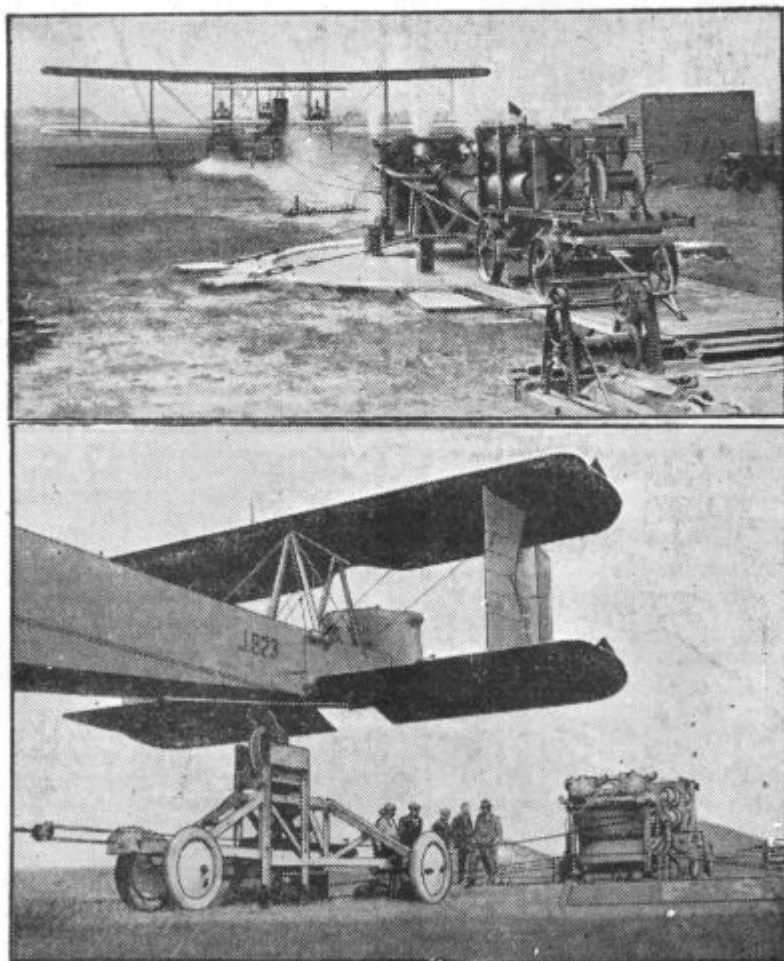
Največje drevo na svetu

je po generalu Shermanu v Kaliforniji nazvan orjak. Visok $272\frac{1}{2}$ čevlja, pri tleh obsega $10\frac{1}{2}$ čevljev, v višini 120 čevljev ima v premeru 17 čevljev. Iz tega hrusta bi lahko narezali 600.000 čevljev desak, dal bi zadosti colaric (t. j. 1 colo debelih prekel), da bi naredili 5 velikanskih zabojev, od katerih bi vsak lahko sprejel vase Washingtonov spomenik pa bi še dovolj lesa ostalo, da bi mogli postaviti 5 hiš po 5 prostorov.

Goselni lok iz umetne svile

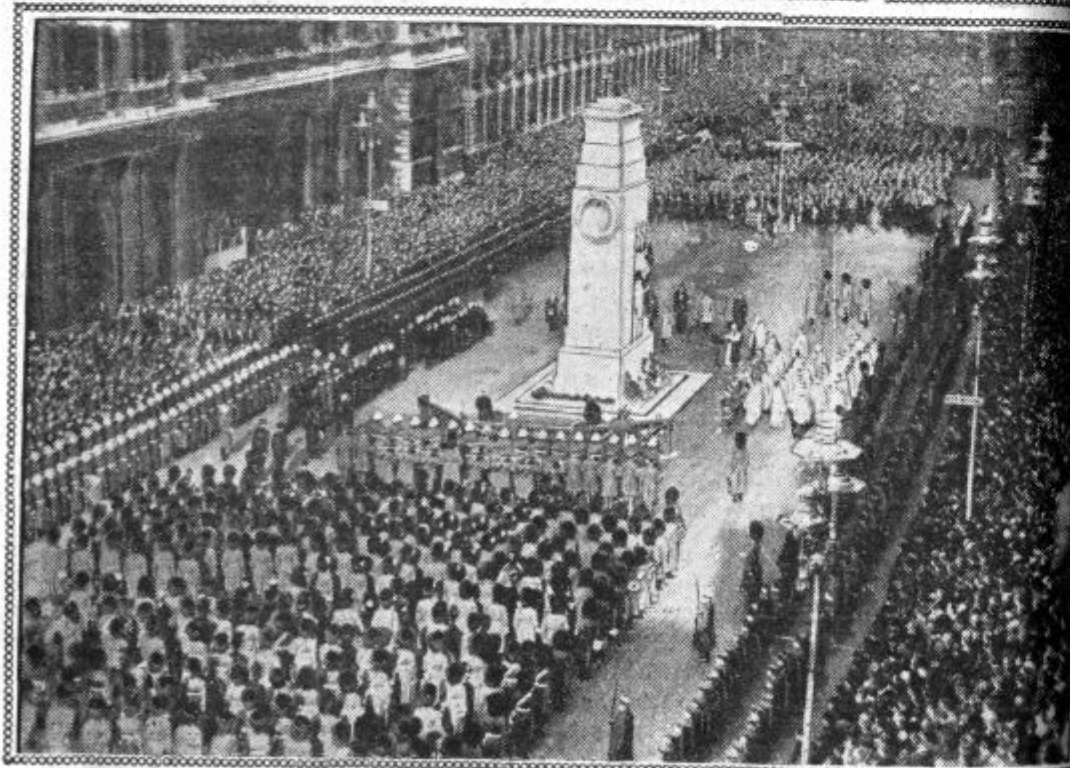
Ameriški izumitelj Kratochwill v Greenville je dobil patent za goselni lok, kjer se bodo namestu žime navijale nitke iz umetne svile. Pri svojih poskusih je rabil bemberško prejo, ki je jako enovita in kar se da tenljiva, potegljiva. V tej zvezi je vredno omeniti sličen izumek kitajskega glasbenika Wu Fonga. Ta je že 1875 žimo nadomestil s svilenim sukancem, a je opustil svojo iznajdbo, ker je bil nadomestek izredno drag.

Startanje težkih bombnih letal na katapultih

Na angleškem vojaškem letališču Famborough (Hampshire) so napravili prav dobro uspele poskuse z novimi katapulti, s pomočjo katerih lahko startajo najtežja bombna letala, ne da bi potrebovala dolgega zaleta, kakor če startajo zgolj z lastno motorno silo. Zgoraj: bombno letalo, zagnano s katapultom, doseže mahoma za vzlet potrebno brzino. Spodaj: rep letala počiva pri startanju na startnem vozičku, ki mu da potrebni pospešek

TRINAJSTA OBLETNICA PREMIJRJA

Zgoraj (od leve
proti desni):
Angleški pastir
med dveminut-
nim molkom.
— Predsednik
Doumer po-
zdravlja gene-
rala Gourauda.
— Pred grobom
neznane ju-
naka v Parizu.
Spodaj: Spo-
minska sveča-
nost v Londonu.
Angleški pre-
stolonaslednik
z indskimi kne-
zi pred cenota-
fom.

Jacques Cézembre

V oblasti opičjakov

Nastirra Fran Škodlar

(Nadaljevanje)

Nepopisnim veseljem sem čutil, kako me zopet zanaša proti omiki in rešitvi.

Drožil sem na vse pretege, v svesti si, da me bodo opičjaki skoraj sledili.

Ko se je razdanilo, sem bil že daleč od sovražnega taborišča.

Približal sem se obrežju, skril svoj kanot v gosto zelenje in si privoščil nekaj trenutkov oddiha.

Še nisem bil v svojem skrivališču četrtrt ure, kar opazim dva kanota, ki letita proti meni. Po dva moška sta sedela v vsakem čolnu in takoj sem spoznal svoje gostoljubne prijatelje. Krepko sem prijel za veslico, kajti bil sem odločen za boj, če bi me iztaknili.

Tisti slavni voh pri divjakih je bržkone bajka, saj sovražnik je šel mimo, ne da bi bil slutil mojo navzočnost.

Vzdihnil sem od zadovoljstva in zaspal v čolnu.

Ondi sem ostal ves dan in ker neprijatelja nisem vnovič ugledal, sem domneval, da se je vrnil, medtem ko sem jaz spal.

Ponoči sem nadaljeval svoje naporno potovanje, tesno se držeč obale. Pri vsem tem pa sem kmalu zgubil bregova z vidika in bil sem na prostrani vodni površini. Struja je premenila smer mojemu čolnu in ga potegnila z veliko naglico proti novemu smotru. Domislil sem se, da te vsaka stezica popelje v Rim in

vsaka vodica v Ocean, pa sem se prepuštil usodi.

Za dne sem bil na široki reki. Brez dvoma se je moje potovanje, pričeto na kaki panogi Orinoka, dokončavalo na poglobitvenem rokavu veletoka. Poprijel sem zopet za veslico in krenil proti obali, če bi se dobilo kaj za pod zob.

Ker nisem našel nobenega sadeža, sem pričel žvečiti listje. Dan sem prebil skrit v listovju, ponoči pa sem odtegnil še z večjo vnemo od kraja, saj sem sedaj vedel, da merim v Bolivar.

Naslednji dan sem nadaljeval svoje potovanje, ker sem bil že prepričan, da so me opičjaki nehali slediti. Tisti dan me je doletela sreča, naletel sem na želvo, ki se je solnčila. Praviti mi ni treba, da sem se brez težave mrsil z njenim presnim mesom.

Nato sem zopet zaspal.

Med mojim spanjem je neki lačen vasoalec pojedel ostanke moje kornjače. Na srečo je bil toliko pameten, da je mene pustil na miru. Pod večer sem slednjič opazil steber dima. Ustavil sem se vso noč in drugi dan oprezno veslal, ne vede, kam grem ali kaj me čaka.

Jako neprijeten občutek je sčasoma, veste, če je človek tako sam v divji prirodi, in iskreno pomilujem može kot Aleksandra Selkirka, tega pomorščaka, ki je bil vzorec Danielu Defoeju za njegovega Robinsona, kajti leta, ki jih je presamoval na svojem otoku, so morala biti strašna.

Komaj komaj sem ušel smrti. Sleher na minuta se je tako rekoč bližala odrešenju, a v zadnjem trenutku me je prevzela silna tegoba, zakaj zdelo se mi je, da bo nova, neizbežna opasnost vsak čas planila name.

Iznenada sem v zelenjavi nad reko ugledal gibko perjanico dima. Sedaj sem za trdno vedel, da mora biti ne le ogenj pod tem dimom, ampak da utegnejo biti okoli tega ognja tudi negostoljubni divjaki. Bil sem torej na vse pripravljen in sem se čim bliže primikal k nasprotni obali.

Na rečnem ovinku se je tedaj pojavila »gajola«, parniček, borec se proti vodi. Ne boste mi verjeli, prijatelj, ampak no-

beni, še tako razkošna jahta, kar sem jih videl v Ameriki in Evropi, se mi ni zdela lepša od te črne škatlice. Menda sem poskakoval v svoji pirogi, tolikšno

je bilo moje veselje. Na gajoli sem vse kako zbudil pozornost, zakaj več ljudi se je pokazalo na krovu. Kot iz uma sem jim dajal znamenja in kakor sem videl, so se kretali tako, da bi mi omogočili priti do njih. Hm, lahko si mislite, kakšno naključje, kadar je človek menil, da bodo zdaj zdaj iz njega delali pečenko ali obaro!

Prvi človek, ki sem se mu dotaknil roke, je bil tisti, ki mi je pomagal zlesti na palubo. Bil je črnc. Zdel se mi je tako srčkan, da bi ga bil rad objel, ko se ga ne bi bil bal ostrašiti. Lahko mi verjamete, da nisem bil posebno za med ljudi po tolikšnih preizkušnjah. Lasje in brada so se mi zrastle v nekakšno halo-zo, iz katere so mi morale kukati oči.

Divjaki so se bili polastili mojih poslednjih cunj in moral sem si narediti listnat pas, v katerem sem bil gotovo precej smešen.

»Odkod za vrata prihajate?« me je vprašal belec, v katerem sem pozneje spoznal lastnika gajole.

»Od opičjih ljudi.«

»Kaj pravite?«

Naglo sem mu povedal svojo zgodbo.

»Menda lahko Boga zahvalite. Pogozdniki ob Gorenjem Orinoku so zelo razvpiti in po mojem mišljenju po pravi. Da so pa res ljudojedi, tega pač ne morem potrditi.«

»Bodite prepričani, dragi gospod. Nikoli ne bom verjel, da so me pitali iz človekoljubja.«

Senjor Morales, ki je bil namenjen v Bolivar, mi je ponudil, da me vzame s seboj.

»Če bi odhajali za tri leta na južni tečaj, pa bi šel z veseljem z vami«, sem dejal.

»Celo v taki opravi, kakršno imate zdaj?«

To je bil veseljak, zlata duša, in nikoli nisem prijetneje potoval kot tistikrat. A če stvar na novo premislim, sem vendar imel srečo v svoji nezgodi. Dolgo časa me je vznemirjala v spanju prikazen stare stražarice, ki je prihajala tipat moje telo, ali je že dovolj tolsto.

»Ta prigoda«, je sklenil Robin, »me je za vselej ozdravila želje, da bi raziskaval porečja v Južni Ameriki, in slovo sem dal misli, da bi premeril to zemljino po vodah, ali kakor veste, zato se še nisem odnovedal tako prikupnemu pohajkovanju in stepanju po stapi.« N. K.

—

Češčina v Zedinjenih državah

Prosvetni odsek čl. združenja v Chicagu je ob udeležbi češkega učiteljskega na višjih učiliščih in čičaškega šolskega sveta izročil univerzi države Illinois spomenico, naj se češčina uvede na visoki šoli ter takim dljakom podeli iste ugodnosti, kakršnih je deležno slušateljstvo francoščine, nemščine in španščine. Enako so društva čeških katoličanov v USA sklenila delovati na to, da se osnujejo stolice za češčino na katoliških univerzah v Zedinjenih državah. Slučen pokret je sprožil prizadevni profesor češkega jezika dr. E. Miček na univerzi v Teksasu, da bi se še po nekaterih visokih šolah tega okoliša uvedla njegova materinščina.

Dr. Vlad. Travner.

Francoske kolonije

(Nadaljevanje)

Nova era v zgodovini francoske kolonizacije se začne z letom 1830. Dne 5. julija tega leta so zavzele namreč francoske čete pod vodstvom admirala Dupérrea in generala Berthezèna utrjeni Alger in položile tako temelj najpomembnejši sedanji francoski koloniji — Alžiru.² Ekspedicija so povzročile barbarske razmere v deželi (posebno morska ropanja), žalitve francoskega naroda, ki jih je zakrivil alžirski dej Hussein in tedanja napeta politična situacija v Franciji.³ Popolnoma so si podvrgli Francozi deželo šele po dolgi in težki boji. 1831 je pozval namreč bojeviti emir Abd-el-Kerim iz Mascare s pomočjo raznih plemen v Maroku vse domače muslimansko prebivalstvo na »sveto vojno«⁴ proti Francozom. Bojna sreča se je nagibala zdaj na to, zdaj na ono stran, tako da so osvojevalci že resno mislili zapustiti za vedno deželo, ki jih je stala toliko truda in žrtev. Zmagala pa je francoska vztrajnost. V bitki pri Isly (14. 8. 1844) je slednjič maršal Bugeaud porazil in ujel svojega nasprotnika. Kljub temu so bili upori domačinov (Kabilov) pogosti, posebno v letih 1851, 1853-54, 1871-72 (po nesrečni nemško francoski vojni) in 1881. Neomejeni gospodarji Alžira, so Francozi šele kakih 40 let.

Med tem so dosegli Francozi znatne uspehe v vzhodni in ekvatorialni Afriki. 1843 so zasedli pokrajino Gabon na guinejski obali. Par let pozneje (1854 do 1865) je guverner Faidherbe razširil kolonijo Senegal, ukrotil uborne domačine in zgradil več пристanišč. To delo sta dovršila posebno generala Gallieni (1881) in Desbordes (1886-87).

Alžir in Senegal sta bila odsej bazi za nadaljnjo okupacijo Afrike. Stevilni francoski, nemški, angleški in italijanski znanstveniki kakor zemljepisci, narodničarji, zgodovinarji in arheologi, botaniki, mineralogi itd., pa tudi francoski častniki in mnogi misijonarji raznih narodov⁴ so prepotovali in opisali obširne

pokrajine do Konga in izvirov Nila in pripravili tako pot bodočemu francoskemu gospodstvu. Najpomembnejši med njimi je bil mornarski častnik Pierre Savorgnan de Brazza, ki je v letih 1876 do 1878, 1880 in 1883 z znatnimi podporami francoske vlade preiskal ozemlje med bivšim nemškim Kamerunom in sedanjim belgijskim Kongom, zgradil tu več trgovskih in vojaških postojank kakor Brazzaville, Franceville, Poste d'Alima i. dr. in pridobil tako svoji domovini⁵ Francoski Kongo oz. sedanjo Francosko Ekvatorialno Afriko.

Uspehi Brazze in vesti o bogastvu Afrike so izzvale veliko tekmo med Francijo in drugimi evropskimi državami, ki so si hotele tudi polastiti »črne«⁶ dela sveta. Portugalci in Španci se niso mogli meriti z močnejšimi tekmeci in so se morali zadovoljiti z dosedanjimi posestvi. (Port. Guineja, otočje St. Thomé in Angola oz. Španska Guineja in otok Fernando Po). Holandce so izpodrinili Angleži in zasedli Sierra Leone, Zlato obal in Nigerijo do Čadskega jezera. Nemci so si osvojili Kamerun, Togo in Vzhodno Afriko in sijajno uredili svoje kolonije. Najuspešnejši pa so bili Francozi, ki so od leta do leta širili svojo oblast med guinejsko obalo in Nigrom — razen v Liberiji, ki je ostala še svobodna — in zasedli 1892 zamorsko kraljestvo Dahomey, 1894 važno trgovsko križišče Tombouctou, nato večji del Sahare (z Mauretanijo), ozemlje med Čadskim jezerom in Libijo in slednjič pokrajino Oubangui-Chari.

Medtem so si pridobili še druga važna ozemlja na vzhodu, severu in jugu Afrike. 1862 je kupila Francija od domačinov strateško važno pristanišče Obok ob vzhodu v Rdeče morje in zgradila tu pozneje (1884) velika skladišča za premog, ki so ga rabile ladje na poti v Indokino in na Madagaskar. 1888 so se meje te kolonije — imenovane Francoski Somali — v sporazumu z Veliko Britanijo točno določile in uredile.

Še važnejša je bila okupacija Tunisa. Pogosti upadi roparskih Krumirov v so-

² Gl. moj članek »Stoletnica francoskega Alžira«² v Zis. 7. knj. str. 573, 601 in 603.

³ S to ekspedicijo se hotel Karl X. odvrniti pretečo revolucijo.

⁴ Med njimi je bil tudi Slovenec Ignac Knoblaehar, imenovan »Abuna Soliman«⁴ (+1858), ki je odkril in opisal več dotlej neznanih delov Sudana.

sednji Alžir, predvsem pa rivaliteta Italijanov, ki so smatrali bližnji Tunis kot privesek Sicilije, so dali Francozom povod, da so spomladi 1881 po kratkem boju zasedli deželo, nakar je tuniški bej (1881 oz. 1883) priznal francosko pokroviteljstvo. Razočarana Italija je nato sklenila znano trozvezo z Avstrijo in Nemčijo. 1885 je priznal tudi veliki otok Madagaskar francosko nadoblast. Domači nemiri in upori so prisilili 1895 Francijo, da je po kratkem, pa ljutem boju (gen. Gallieni) zasedla otok in ukinila protektorat. S tem je postal Madagaskar francoska kolonija.

Kratko pred svetovno vojno si je priborila Francija še protektorat nad sultanatom Maroko. Zgodovina te okupacije je za svetovno politiko in za francosko kolonizacijo tako važna in značilna, da zasluži kratek opis. Dne 8. 4. 1904 je sklenil tedanji francoski vnanji minister Delcassé z Veliko Britanijo pogodbo, ki je uredila vse kolonialne spore med obema državama. Francija je priznala Veliki Britaniji gospodstvo v Egiptu; zato pa so prepustili Angleži Francozom usodo Maroka. Tej pogodbi je nasprotovala Nemčija iz gospodarskih razlogov. Razmerje med Francijo in Nemčijo je postalo tako napeto, da bi skoraj izbruhnila vojna. To katastrofo je preprečil kabinet Bouvier (1905). Nato se je vršila spomladi 1906 algejraška konferenca, kjer so podpirale Francijo Velika Britanija, Rusija in Italija. Tako je dobila Francija v maroškem vprašanju premoč in zasedla v začetku 1911 glavno mesto Maroka Fes. Zaradi tega se je čutila Nemčija užaljeno in poslala meseca julija tega leta vojno ladjo »Panther« pred Agadir (Maroko). Tako so se odnošaji med obema državama znova do skrajnosti poosttrili. Ker pa je podpirala Francijo Velika Britanija, je prišlo slednjič dne 4. 11. 1911 do tako zvanega maroško-kongijskega sporazuma, kjer je priznala Nemčija francoski protektorat v Maroku, Francija pa zajamčila Nemčiji trgovinsko svobodo (»prosta vrata«) in ji odstopila del svojega Konga. Nato so zasedli Francozi neovirano Maroko razen nevtralnega ozemlja Tanger in severnega obrežja (Presidios), ki je pripadel Španiji. Tako je prišel Maroko definitivno pod francoski protektorat (pogodba od 30. 3. 1912).

Zmaga zaveznikov v svetovni vojni je francosko posest v Afriki še znatno po-

večala. V versailškem miru (28. 6. 1919) je prepustila Nemčija Franciji mandat čez večji del Kameruna in prilično polovico Toga. Ostale dele oz. ostale kolonije je prevzela Velika Britanija. S tem so bili uničeni veliki nemški načrti, združiti preko ekvatorialne Afrike vse svoje kolonije in ustvariti tako mogočni nemški kolonialni imperij, ki bi obsegal vso osrednjo Afriko od Atlantskega do Indijskega oceana. Francija pa je postala prva kolonialna sila v tem delu sveta.

V drugi polovici preteklega stoletja in po svetovni vojni si je znala pridobiti Francija tudi v Aziji znatne kolonije. Od nekdanjega obširnega posestva v Sprednji Indiji so ostala Francozom mesta Pondichéry, Chandernagor, Oulgaret, Villenour, Tiroubouvané, Karikal, Yanaon in Mahé, ki tvorijo sedaj Francosko Sprednjo Indijo (Etablissements français de l'Inde).

Strašna preganjanja kristjanov v Anamu (kjer je bilo krščanstvo udomaćeno že ok. 200 let) so dali Francozom povod, da so zasedli v letih 1858-62 južni del dežele imenovan Kočincina in ga uredili kot svojo kolonijo (Cochinchine française). Kmalu nato (1867) je priznala sosednja kraljevina Kambodža francoski protektorat. Med tem so južno-kitajski morski roparji vedno napadali in plenili francoske trgovske ladje. Zato je v l. 1873-85 zasedel Riviére po ljutih bojih severno od Anama ležečo kitajsko pokrajino Tonkin. Tako je bil Anam obkoljen na severu in jugu od francoskih kolonij in se ni mogel več upirati francoskemu vplivu. 1885 je priznal anamski cesar Hiep Hoa francoski protektorat. Pozneje so zasedli Francozi še ozemlja Zg. in Sp. Laos (1898), Kvangčou-van na kitajski obali (1898) in Battambang (1907). Vse te pokrajine se imenujejo sedaj s skupnim imenom Francoska Indokina (Indochine française). Sedež francoskega generalnega guvernerja je Hanoi (150.000 prebivalcev).

Po svetovni vojni je morala prepustiti Turčija Franciji mandat čez Sirijo. V teh pokrajinah (in v Palestini) so imeli Francozi že od 16. st. znatne privilegije: bili so zaščitniki kristjanov, imeli so lastno sodstvo in zidali so prve železnice. Sedaj obsega Sirija (Fédération Syrienne) ozemlja Veliki Libanon (Grand Liban), Damask (Damas), Alep

in Hauran. Glavno mesto je Beyrouth (100.000 preb.).

Za Oceanijo so se zanimali Francozi že v drugi polovici 18. st. 1768 je preiskal Bougainville Tuamotu, Tahiti, Samoa, Nove Hebride in druga otočja. 1846 je dobila Francija protektorat nad Tahitijem (sedaj kolonija). V naslednjih letih je zasedla otoke Markesas (1850), Tubuai i. dr. 1853 je postala tudi Nova Kaledonija francoska kolonija.

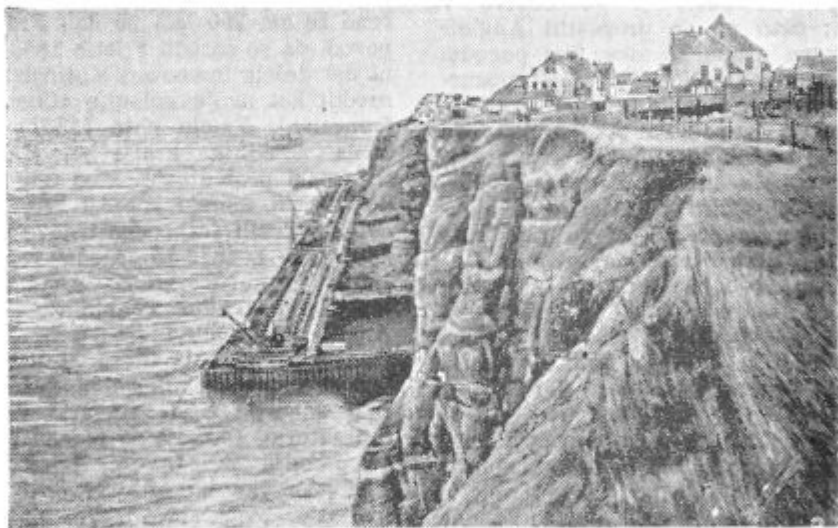
Od nekdanjega ogromnega posestva

v Ameriki so ostali Francozom samo otoki St. Pierre, Miquelon, Guadeloupe (z dependansami) in Martinique, na celini pa Francoska Guyana. Napoleon III. je skušal sicer ojačiti francoski vpliv v novem svetu s tem, da je spravil na cesarski prestol Mehike Habsburžana Maksimilijana. Kako tragično je končal ta poskus (1867), je splošno znano. V Ameriki ni več prostora za evropsko kolonizacijo odkar velja Monroeova doktrina »Amerika Američanom.« (Dalje).

Morje osvaja kopno zemljo

Helgoland, osamel otič v Severnem morju, priča nekdanje nemške pomorske moči in slave polagoma, toda neizprosno postaja žrtev ob njegovo obalo neutrudno butajočih valov. V nemški javnosti se čujejo obupni klici na pomoč za ohranitev tega lepega koščka nemške zemlje.

Pred pičlimi tisoč leti je bil otok še petkrat tako velik, kakor je njegova današnja površina. Bremenski zemljepisec Adam je 1072 prepotoval Helgoland in izmeril njegovo površino. Iz 1652 je ohranjen zemljevid Johanna Mejerja, na katerem je sipina, ležeča pred otokom še s kopnino zvezana s Helgolandom.

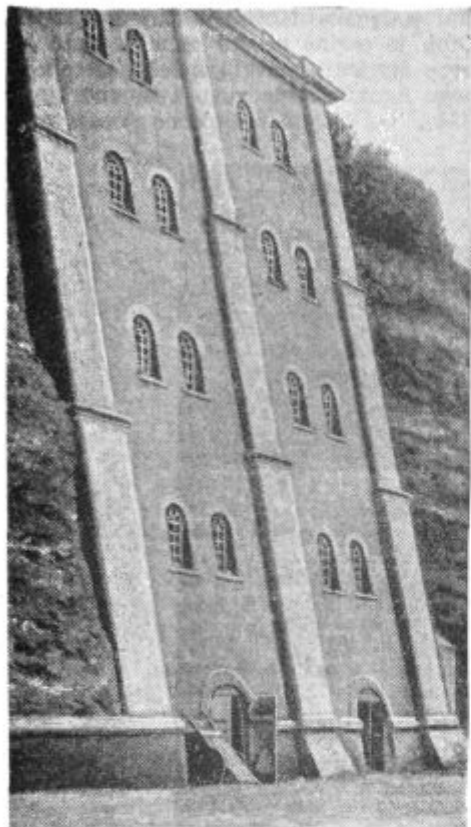
Ograzezi del strme obale

Pred dobrim mesecem je prispela vest, da so se na severnem obrežju otoka zrušile v morje ogromne mase skal, ki jih je voda izpodjedla. Morje je pljusnilo v notranjost in je na delu, da izpodkoplje naslednjo skalno pregrado, ako ne prispe pravočasno pomoč. Otok Helgoland postaja vedno manjši in manjši, tako da se da po njegovem obsegu v preteklih stoletjih skoro matematično natančno izračunati, kdaj bo morju podlegla poslednja helgolandska skala.

1720 je silovit vihar odtrgal ta del otoka, ga preplaval ter mu dal njegovo današnjo obliko. V valovih je ob katastrofi izginilo sedem vasi z vsemi prebivalci. Današnji obseg Helgolanda znaša pri dolžini 1600 metrov in širini 490 metrov nekoliko več ko pol štirjaškega kilometra. Na tem prostoru živi okroglo 2500 ljudi, pripadnikov germanskega frizijskega plemena.

Temelj Helgolanda tvori ogromna skala apnenca, na kateri stoji vidna masa otoka, sestojeca iz rdečkastega pe-

ščenjaka. Obe vrsti kamenja izvirata iz prastare preteklosti zemlje in nista v nikaki zvezi z geološkimi formacijami celine. Zaradi svoje starosti, sestave in

Novi veliki podporni zid ob vzhodni obali

strukture pa je otoška gmota malo odporna. Peščenec vsebuje 12 do 14% ogljikovo kislega apnenca in ta apnenec je edina trdna vez v peščencu. Deževna voda, ki se v zraku prepoji z ogljenčevimi kislinami razkrajajo apnenec, zaradi česar razpada peščenec in se drobi v pesek in sipo. K temu kemičnemu procesu prihaja še mehanična delavnost vode in mraza. Valovi odplavljajo zdrobljeno kamenje, voda se zajeda vse globlje v temelj, zaradi česar izgube gornje plasti ravnotežje ter se počasi, čisto neopazno rušijo v globino. Složno delovanje elementov opravlja svoj uničevalni posel z železno vztrajnostjo in doslednostjo.

Otok Helgoland so smatrali do najnovejšega časa za praktično brezposelno ozemlje. Dolgo je bil last šlezviško-holštajnskih knezov, kasneje je prešel v dansko oblast, l. 1807, pa je bil pripojen Angliji. Tik pred koncem 19. veka, pa ga je pridobila Nemčija, ki je Angliji dala v zameno pristanišče Dar es Salam na otoku Zanzibaru, ležečem pred obalo bivše nemške Vzhodne Afrike. Nemčija, ki je 1890 izvršila to zameno, je nameravala iz Helgolanda napraviti mogočno oporišče za nemško vojno brodogradnjo ter je v naslednjih dveh desetletjih tudi izvedla svoj načrt. Mornariška uprava je z milijonskimi krediti izpremenila otok v nezavzeto trdnjavo. Prevrtila in preluknjala je ves otok ter zgradila v njegovi notranjosti rove in zaklonišča za pehoto in težko topništvo. Nagrmadila je silne

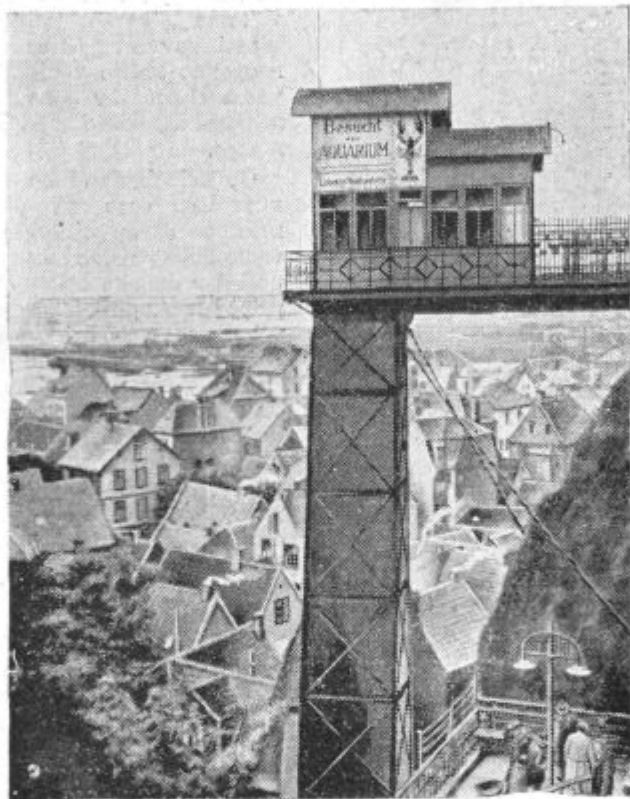

Razstreljene stare utrdbe

množine municije, postavila v votlinah velike strojne delavnice za popravila raznih ladijskih delov. Zvezala je s predorom Gornji in Dolnji otok in zgradila dolge pomole za pristajanje ladij. Površje otoka je bilo kakor jež: cev pri cevi so zijali orjaški topovi proti nebu, grozeč neprijatelju nemške sile.

Da zavaruje temelj otoka je nemška vlada sezidala na ograženi severnoza-

čenje otoka, ki sicer ni imel več strateške važnosti, pač pa je bil postal eno izmed najbolj priljubljenih nemških morskih kopališč. Vsako leto poseti Helgoland okoli 300.000 tujcev, ki so se jim priljubile tamošnje morske kopeli. Otok je carine prosto ozemlje, zato cenenno življenje privablja več posetnikov, nego marsikatero drugo svetovno kopališče. Da ohrani dragoceno posest pred

Lift, ki drži iz dolnjega v gornji del otoka

padni strani otoka mogočne zidove iz betona, bazalta in granita, obenem pa je s silno množico cementa zadelala vse izpodjedene votline. Nezmagljiva nemška trdnjava pa vkljub vsemu v svetovni vojni ni imela posebno važne vloge in ko se je zrušila nemška moč na celini, je tudi otok zadela usoda premagancev. Bil je razorožen, po določilih mirovne pogodbe pa so bila razstreljena vsa ogromna utrdbena dela. Ni dvoma, da je to razstreljevanje omajalo temelj otočiča in dalo razdiralni sili morja zopet prosto pot.

Nemčija se je že 1925 znova zavzela za Helgoland, da prepreči popolno uni-

ničenjem, je vlada obnovila dela na podpornih zidovih, obenem pa je dala vso skalnato površino prevleči z neko tekočino, ki naj zavoljo svoje posebne kemične sestavine prepreči razkrajanje. V koliko bo slednje sredstvo učinkovito, bo pokazala že bližnja bodočnost.

Razen stvarnih vrednot ima Helgoland za Nemce še poseben pomen. Tu je torišče mnogih dogodkov, ki jih opovata nemška bajka in zgodovinsko slovstvo; tu je 1841 nastala znana nemška himna »Deutschland, Deutschland über alles«, izpod peresa pesnika Hoffmanna von Fallerslebena. Nemci vise z vsem svojim srcem na otoku, ki

je tudi torišče raznih učenih zavodov. Predvsem deluje na Helgolandu: Biološki zavod, akvarij, morski muzej, po-

tu dober sloves in je samo razumljivo, da Nemčija skuša obvarovati Helgoland pred poginom. (Glej tudi »Helgo-

Tipa helgolandskih domačinov

tresna opazovalnica, ptičja stanica in laboratorij za preiskovanje morskih globin. Vsi ti zavodi uživajo v učenem sve-

land, žrtev morskih valov«, Zis, knjiga 8., št. 42.)

Boj bolečini

Dolgo trpljenje utegne imeti hude posledice za pacienta. Zato in seveda tudi iz usmiljenja skuša kirurg ublažiti ali odpraviti bolečino. Sila bolečine zavisi od občutljivosti in energije posameznika. Že v starini so zdravniki gledali, kako bi olajšali muke bolnikom, med drugim z mamili, n. pr. Adamova glava, opij, hašiš, zobnik ali blen, alkohol. Šele v 19. stoletju se je stvar preokrenila, ko so hitro zapored leli rabiti pri operacijah smehovni plin, eter, kloroform. Ti narkotični leki vladajo še danes. Kmalu zatem se je našla druga tehtna novost: obrizgavanje ali vbrizgavanje operacijskega mesta. To krajevno omamljenje se je razvilo v razne smeri. Strupena sredstva so se nadomestila z manj strupenimi, njih učinkovitost se je povečala z dodajanjem preparatov, ki zožujejo cevi. A raziskave so šle še dalje. Bolniku treba prihraniti tudi duševno razburjenje. Poskusi s polspanjem (Dämmerschlaf) so se zaradi nevarnosti opustili. Nasprotno pa se je zadnje čase jako utrdila raba avertina za črevo: bolniki zapadejo polagoma v globoko brezčutnost. Ako se avertin vlije v žilo privodnico, pa se onesvestijo v delu minute. V Tübingu se je posrečilo tudi varneje in gotoveje izvajati omamitev hrbtenjače. Zdravniki so se zavzeli nadalje za tiste, ki nosijo svoje bolečine na manj dostopnih delih svojega telesa. Deloma se

pobijajo taki položaji z ločitvijo ali s prerezanjem živcev. Če se n. pr. pri vidnem živcu uniči bobast živčni vozle, ležeč ob bazi možganov, mine bolečina, živec pa še vedno lahko giblje. Pri drugih delih se kirurgija niti ne boji odpreti hrbtenice, dvigniti mozeg in z majhnim urezom razparati ozka boleča pota, ki potekajo na sprednji strani. Bolniki čutijo potlej še vsak dotik, a nobene boleti. Ranocelnštvo pa še s tem ni pri kraju, temveč išče dalje ter izkorišča izsledke trpinom v prospeh.

Dr. M. K.

Prazgodovinsko mesto v južni Afriki

Južnoafriški arheolog dr. Laidler je blizu Heilbronna v svobodni državi Orangi odkopal naselje, vsaj 3 km dolgo in $\frac{3}{4}$ km široko. Prerasko je bilo z goščavo, a je ležalo le nekoliko čevljev pod peskom. Našli so se dobro ohranjeni mrličji v ilnatih rakvah. Laidler kaže, da so bili prazgodovinski prebivalci že preboleli kameneno dobo. Dognali so se zastopniki dveh plemen, visoki kakor današnji Bantu in pritlikavci, slični Bušmanom (mi bi jim rekli: Hostniki. Nobene zveze z hrvatskimi bušami, razen majhne postave!). Sličnost ostankov razodeva stike s simbavvesko prosveto. Laidler celo dvomneva, da je južna Afrika zibel človeštva, ne pa Azija.

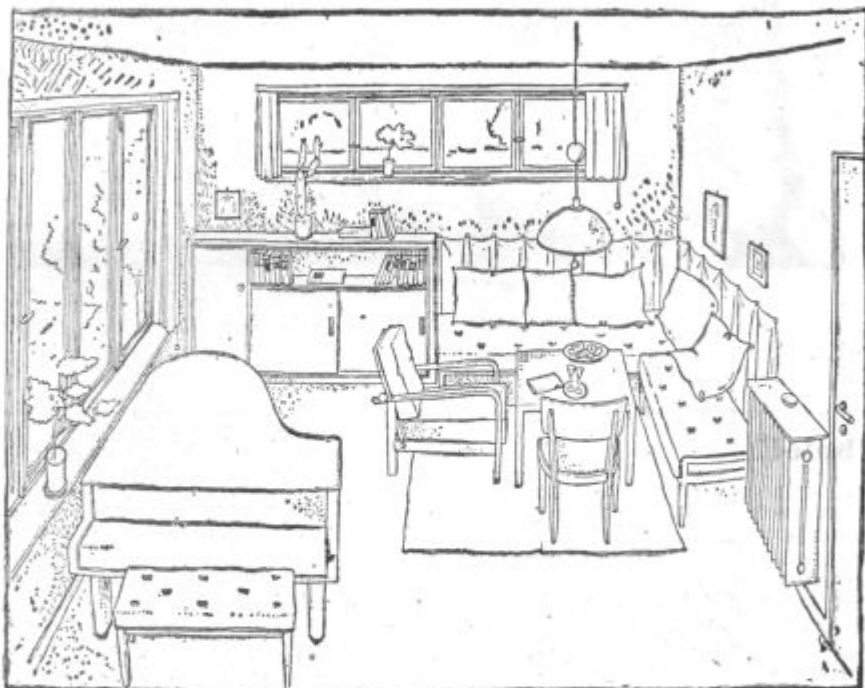
ČLOVEK IN DOM

Nasveti za opravo stanovanja

Vsak prostor tvorijo stene, ki ga obdajajo, strop in tla. Način, kako ravnamo s temi sestavinami, je tisto, kar največ odloča o učinku prostora.

Stene lahko prebarvamo ali oblepimo s tapeto. Iz praktičnih razlogov je druga pot bolj priporočljiva. Enobarvne stene brez

iz naravnega lesa, kakor otoki, na katere bi se gledalec rad umaknil. Ali vzamemo preproge sodobne ali jutrovske, je naša stvar; odločilne so barve, vzorci in to, kako se prilegajo prostoru. Enobarvne preproge so v rabi sicer občutljivejše, a skupine pohištva se na njih dobro strinjajo v celoto. Strop sobe naj bo kar moči svetel, ako ga ne pustimo kar čisto belega. Če so stene svetle, lahko damo stropu barvo ali

vzorcev poudarjajo učinek posameznih kosov oprave. Barva sten daje prostoru njegovo značilno ubranost. Svetle barve mu dajejo široko, prosto lice. Višnji toni, ki so uporabljivi samo v rahlih odtenkih, ga delajo hladnega in so priporočljivi za spalnice; zelena barva vpliva pomirjačo in ustreza zlasti v delovnih prostorih. Beli toni, lahko skaljeni s kako barvo, so posebno ugodni za majhne prostore, a tudi veliki prostori vplivajo izvrstno, če prevladuje na stenah bela barva.

Sobna vrata imajo nalogo, da oddeljujejo prostor od prostora. Krivo bi bilo, če bi jih poudarjali; ako naj ne vplivajo kakor luknje v steni, se morajo ujemati z barvo zidu. Isto velja o okrovih grevnih teles in vseh delov, ki spadajo v organizem stene. Parketi so zmerom hvaležna podlaga pohištva. Stara tla lahko zboljšamo s tem, da jih obložimo z linolejem, velurjem ali čim podobnim. Preproge vplivajo, zlasti na tleh

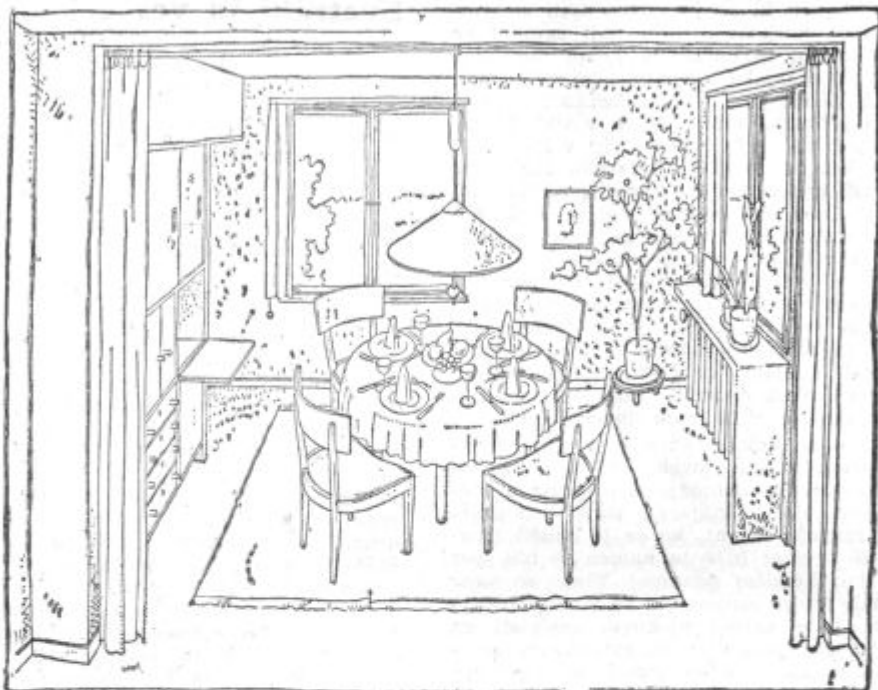
tapeto v enakem tonu. Učinek prostora dobi s tem neko strnjenost. Barvasti prostori so priporočljivi le v posameznih primerih; barvast strop v kakem čistem tonu se včasih prav dobro ujema z belimi stenami.

Posebno poglavje "Prečni zastori" govori o ravnanju z okni. Zavedati se moramo, da je namen oken ta, da spuščajo v sobo svetlobo, zrak in največkrat tudi solnce. Pompozne dekoracije pri oknih, kakor niso upravičene in bedasta je trditev, da bi dajale prostor "domače" lice. Odločilna za to, kaj obesimo na okna in okoli njih, je vrsta in lega. Stara ali slabo oblikovana okna je treba seveda nekako obrobiti; v to zadoščata dva šala, ki ju zvečer zadrignemo, podnevi pa lahka, prozorna gardina, ki brani nepoklicanim, da nam ne morejo gledati v sobo. Prečni zastori na vrhu okna so potrebni le pri starih in zelo grdo oblikovanih oknih, drugače jih pa rajši opustimo, ker je ves njihov pomen v tem, da na-

birajo prah. Za obešanje zastorov so najboljše pokrite tirnice z galerijsko letvo ali brez nje, ki jih lahko vsak sam pritrdi. Barva zastorov in vrsta blaga se ravna po značaju prostora.

Svečavna telesa naj vplivajo kar moči lahko, zlasti ako visijo izpod stropa. Pri nizkih prostorih so najboljše nastropne

še o pohištvu samem. Pripomniti hočemo le to, da ni nikjer zapisano, da bi morala biti prevleka vseh sedežev enaka. Če ima pohištvo za sedenje in ležanje različne oblike, mu damo lahko tudi različno prevleko; ali naj bo vzorčasta ali gladka, o tem odloča celotna ubranost prostora. Vsekako lahko z vzorci zelo varčujemo; lepo vzor-

sklede ali vobče telesa, ki jih pritrdimo neposredno na strop. Idealno bi bilo, če bi računali arhitekti pri novih stavbah samo še z indirektnimi svečavnimi telesi. Razen le-teh, ki služijo osvetljevati vsega prostora, lahko rabimo še druge svetlobne vire v obliki stoječih ali namiznih svetilk.

Predalec bi zašli, ako bi hoteli govoriti

čast naslanjač ali zofa, z druge strani pa enobarvne stene in zastori — taka kombinacija dá časih prostoru poseben mik.

Pretiravanje v vsem, kar zadeva opravo sob, je zmerom škodljivo. Vedno moramo imeti pred očmi celotni učinek prostora, ki ga hočemo opraviti; premišljeno varčevanje s sredstvi je tudi tu največja krepost.

Dete in lepota

V Parizu se je te dni zaključila razstava »Umetnost za deco«. Uspeh je bil velik, kajti danes se človeštvo bolj in bolj zaveda, kolikšnega pomena je umetnost v prvi vzgoji otrok. Vse, kar obdaja otročička, naj služi v to, da mu razvija čute, sposobnosti, znanje. Po tem mlademu načelu urejajo detinske sobe: skladna okolica z lepimi barvami in črtami. Razstave so se udeležile posebno ženske. Omenim naj le sobo s premakljivo nakitno progo zgornjega stenskega roba. Lesene ali lepenkaste živali, osebe, drevje se po letnih časih lahko zamenjujejo. Tako živi dete vselej v primernem ospredju. Mladina pri tem lahko sama prestavlja take podobice: s tem si razvija smisel za sestavo, perspektivo, ubranost barv. Mestnim otrokom se po tem na-

čelu prikaže trdo življenje hribovskih tovarišev, ki hodijo s torbico daleč v šolo. Risanja in slikanja večjo ženo čaka pri tem obilo hvaležnega dela. V Angliji, Belgiji, Nemčiji se zadnje čase mnogo trudijo, da bi otroške vrtnice napolnili z radostjo, barvitostjo, s krasoto. Mesto Anversa daje vsako leto ustanovo najboljšemu slikarju, ki dokonča nauke, s pogojem, da ozaljša kako šolo. Na razstavi se je posebno postavila ravnateljica Gouaultova s čumnato, kjer je po mizicah v školjkah z mokro vato kili, poganjal, zelenel riž. Ti nežno zeleni travnički so se prav imenitno podali. D.

Kemija vsakdanjega življenja

Izum stekla datira po vsej priliki iz staroegiptske ali še starejše dobe in se je posrečil takratnim lončarjem na ta način, da so snovi, ki so jih uporabljali za glazuriranje lončenine, talili tudi same zase in prišli na ta način do prave mešanice sode, kremenjaka in apnenca. V dovolj vročih pečeh se je ta mešanica stališa v trdno prozorno maso, ki se v vodi ni topila, pač pa se je dala brusiti v lepe, blesteče kamne za okras. Barvna stekla so dobivali z dodajanjem barvnih rudnin. Da pa je bilo izdelovanje večjih steklenih predmetov zelo težavno, se vidi iz tega, ker je veljalo stekleno posodje v starem veku za veliko dragocenost. Še pozno v srednjem veku so se vstavljale šipe samo v okna cerkva, docim so v meščanskih hišah in celo po gradovih zastirali okna s kožami, odejami in lesenimi polknicami. Steklena okna, kakršna imamo dandanašnji povsod, so šele izum novega veka.

Če se še enkrat ozremo v napredovanje primitivnega človeka, ki si je izdeloval vse orodje in orožje iz pripravnih kresilnikov, vidimo največji skok v kulturnem razvoju takrat, ko se je naučil izkoriščati kovine: In v ta namen so bili spet potrebni kemični postopki. Zlato so sicer poznali ljudje samorodno že v najstarejših časih, toda zaradi njegove mehкости ga niso mogli uporabljati za izdelovanje orodja in orožja, marveč zgolj za lepoticje. Enako je bilo s srebrom.

Porabne kovine, kakor železo, baker, kositer pa najdemo v človeku dostopnih plasteh le kot rude, to se pravi kot spojine kovin s kisikom ali žveplom. Le izjemoma se najde tudi samoroden baker, železo pa kot meteorno železo, ki je v obliki meteoritov padlo na zemljo z drugih nebesnih teles. Zaradi tega je tudi prav verjetno, da je bila železna doba v razvoju kulture pred bronasto dobo, ker so ljudje gotovo prej uporabljali meteorno železo, ki ga je bilo več ali manj najti povsod, kakor pa baker in kositer, ki ni bil tako pri roki. Če je človek razgledal kos meteoritnega železa v peči med ognjem, se je navzelo železo potrebne množine ogljika in se pretvorilo v jeklo.

Prvo izkoriščanje kovin pa se je začelo šele takrat, ko se je naučil človek sproščati kovine iz rud, s pravilnimi kemičnimi postopki, s katerimi jim je odvzemal kisik in žveplo. Šele potem je človeku po vsej verjetnosti uspelo sestaviti tudi bron: zlitino bakra in kositra in si ustvariti na ta način dragoceno surovino za izdelovanje vsakovrstnih življenjskih pripomočkov.

Iz teh skromnih primerov se vidi, kako veliko vlogo je igrala kemija v pripravljanju hrane, kakor tudi pri izdelovanju primitivnega odela in orodja iz gline, stek-

la, železa, bakra in bronu. Primitivni človek tega sicer ni doumel, tem jasneje pa spoznava to današnja doba, ki skoro v vseh panogah temelji na kemiji. (Glej tudi »Zgodovina kemije vsakdanjega življenja« v tekoči knjigi, str. 24.)

Svetniki in veščeci

Pri Brockhausu je izšlo ilustrirano delo: Alexandra David - Neel »Heilige und Hexen«, o veri in vražah v deželi lamaizma. Pisateljica, poprej lektorica na pariški in brusejski univerzi, je nad 10 let prebila po tibetskih samostanih in samotiščih. Maharadža v Sikkimu in Dalaj Lama sta bila njena zavetnika. Ker še pozna tamkajšnji jezik in pismo ter je sama budhistinja, ji ni bilo pretežko dobiti zaupanje svečeništva. Razodeli so ji vsakovrstne tajne vede, nase je vzela trde, krute, včasih skoraj blazne preskušnje, kakršne nalagajo svojim učencem tibetski mistiki in magi. Nemški raziskovalec onih krajev, Wilhelm Fuchsner, govori o Neelovki kakor o ženi, »ki je Tibet doživela in pretrpela«. V navedenem spisu se seznanimo s tibetsko vero v bogove in duhove, s predstavami o posmrtnosti, o potovanju duš tja do nirvane, z bitkom in žitkom puščavnikov in redovnic, ki se včasih zde pristni učenjaki, drugič pa prekanjeni dobičkarji, ki izkoriščajo ljudsko omejenost. Čutimo se v dobi zgodnjega srednjega veka, v dobi bičarjev in spokornikov, ako čitamo o šolanju »pravne potie in o vežbanju volje« (stumo reskang), pri katerem postane život do čista neobčuten za hlad, tako da vajenec gol ali nag stoji na zimskem mrazu ter se odeva z rutami, ki jih je namočil v ledeni vodi. Stivo je vseskozi napeto, zabeženo z galskim podmeškom, odpirajoč pogled v mišljenje narodov na visokih planotah notranje Azije, ki so od nekdaj veljale za čuvanje skrivnih znanosti in posebnih duhovnih moči. Čudoma zremo v prepad človeške duše.

Sladkor kot zdravilo

Otrokom je najpriljubljenejša zdravilo čaša sladkorne vode. Novejša medicina pa dovaja sladkorne raztopine z injekcijami neposredno v krvni obtok. Zelo koncentrirana sladkorna raztopina v krvi odteguje staničevju vodo in pri nekaterih pljučnih boleznih utegnejo take injekcije rešiti življenje. Sladkor pa absorbira tudi druge snovi, zlasti pri prebavi izločene nerabne snovi, ki povzročajo motnje v prebavilih. Dalje je sladkor tudi jako učinkovit protistrup, ker ne odteguje le strupe staničevju, marveč se tudi spaja z njimi in na ta način zabranjuje izločanje skozi ledvice. Posebno pripraven je pa sladkor za odebелjevalne kure, ker ne preobremenjuje niti prebavil niti izločeval. Razen pri sladkorni bolezni je sladkor povsod drugod neškodljivo zdravilo, in če že ne pomaga, tudi škoditi ne more.

Mizica, pogrni se!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed: čebulna juha, ponarejen zajec s krompirjevimi žličniki, kompot. **Večerja**: široki rezanci z maslom in parmezanom, indivija.

Torek, obed: s fižolovo juho ajdovi žganci, jabolčne klobasice. **Večerja**: Ocvrta jetra, zelnata in fižolova solata.

Sreda, obed: na goveji juhi vranični ponvičnik, govedina, garnirana s sladko repo in krompirjevo kašo, dušena jabolka. **Večerja**: sveža svinjska kračica v zelenjavah.

Četrtek, obed: ragujeva juha, telečji zrezki v papriki, dušen riž, sadje. **Večerja**: gnjatni narastek, garniran z zabeljenim glavičastim kapunom.

Petek, obed: krompirjeva juha, cvetača z maslom in parmezanom, makovi buhtički. **Večerja**: zemljevi cmoki z maslom in parmezanom, motovile ali pečene ribe in solata.

Sobota, obed: na goveji juhi rezanci, govedina, garnirana z višnjevim zeljem, dušenim korenjem in praženim krompirjem. **Večerja**: goveji golaž z makaroni, indivija.

Nedelja, obed: na juhi ocvrt grah, nadevana telečja prsa, različne solate, kompot, zamorec v srajci. **Večerja**: segedin-ski golaž, jabolčni kompot.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU (količina računana za 4—5 oseb).

Jabolčne klobasice. Kilogram mošanečkov olupim, zrežem na krljice in z malo vode in sladkorja dušim toliko časa, da se razkuhajo. Ko se nekoliko ohladijo, primešam žlico sladkorja, eno jajce, nekoliko nastrgane limonine lupinice, ščepec soli in par žlic finih drobtin. Dobro premešam in oblikujem za palec debele in dva palca dolge klobasice, jih povaljam v jajcu, drobtinah in ocvrem. Ocvrte potresem s sladkorno moko in gorke serviram.

Ocvrta jetra. 35 dkg telečjih jeter zrežem, potem ko sem odstranila kožico, na prst debele lepe zrezke. Povaljam jih v moki, raztepenem jajcu in drobtinah in na masti ocvrem. Osolim jih z drobljeno soljo, tik pred serviranjem, ker sicer postanejo trda.

Sveža svinjska kračica v zelenjavah. Svežo svinjsko kračico operem, osmodim na plamenu ščetinice, zbršim s snažno krpo in nasolim. Pol zeljnate glave zrežem na rezance, pol rumene kole-rabe olupim in zrežem na male kocke, koren ostrgam in zrežem na rezance, dam vse skupaj v skledo in s slanim krompom poparim ter takoj odcedim. V kozico dam 5 dkg (eno žlico) masti, dam v vročo mast kra-

čico in jo od vseh strani hitro lepo rumeno zapečem in položim na krožnik. V mast pa dam pol drobne zrezane čebule; ko porumeni, vložim v kozico pripravljeno zelenjavo, jo nekoliko prepražim in premešam, v sredo položim kračico in pokrito dušim do mehkega. Po potrebi pomalem zalivam. Ko je vse zmehčano in izparjeno, dodam en debel na kocke zrezan, posebej kuhan krompir zraven in pustim še $\frac{1}{4}$ ure pokrito na robu štedilnika. Preden dam na mizo, zrežem kračico na lepe kose, odstranim kost, zelenjavo zložim na gorak krožnik in obložim z mesom. — Namesto zelja se vzame lahko tudi ohrovt, doda cvetačo in zeleno.

Telečji zrezki v papriki. Od telečjega stegna narežem za dlan velike in prst debele zrezke, jih potolčem, nasolim in hitro na masti prepečem in polagam na krožnik. Nato dam v mast drobno zrezane prekajene slanine in sesekljane čebule, pol žličice sladke paprike in pol žlice moke. Ko se nekoliko popraži, zalijem z juho ali krompom in pokuham. Dodam osminko litra kisle smetane, vložim zrezke v omako, še nekoliko pokuham in dam na mizo.

Gnjatni narastek s krompirjem. Šest dekagramov presnega masla vmešam s 4 rumenjaki, da je rahlo. K temu primešam pet olupljenih in pretlačenih krompirjev in 20 dkg zmlete gnjati, sol in sneg od 4 beljakov. Zmes vložim v dobro namazano, ognjavarno skledo ali model, potresem povrhu s parmezanom ali drugim sirom, pokapljam s stopljenim maslom in pečem v pečici približno eno uro.

Buhtički z makom. Dva dekagrama kvasa raztopim v pol skodelice mleka in pustim zakipeti. Na deski zdrobim med 30 dkg presejane moke 15 dkg presnega masla, nekoliko osolim in primešam s pomočjo noža 2 rumenjaka, dodam kvas, dve žlici sladkorja in nekoliko smetane ali mleka, da nastane mehko, voljno testo, ki ga nadalje obdelujem z valjarjem, kakor masleno testo. Trikrat zaporedoma ga razvaljam in zopet zapognem skupaj. Nato ga pokrijem z gorko skledo in pustim počivati. Nato ga razvaljam za pol prsta debelo in zrežem za tri prste široke in dolge krpice. Na vsako položim v sredo pol žličke makovega nadeva, zavijem skupaj, pomodim v stopljeno maslo in polagam drugega k drugemu v pomazan pekač. Ko imam vse gotovo, pokrijem pekač s prtom in postavim na toplo, da vzhaja. Vzhajane buhte pomazem z jajcem in spečem. Za nadev zmeljem tri žlice maku v kavinem mlinčku, ga oblijem z mlačnim mlekom, primešam en rumenjak, žlico sladkorja in toliko medu, da je primerno gosto in sočno. Pečene buhtičke razločim, zložim na krožnik in potresem z vaniljenim sladkorjem. U-a.

Karikatura

Nova angleška carinska vlada

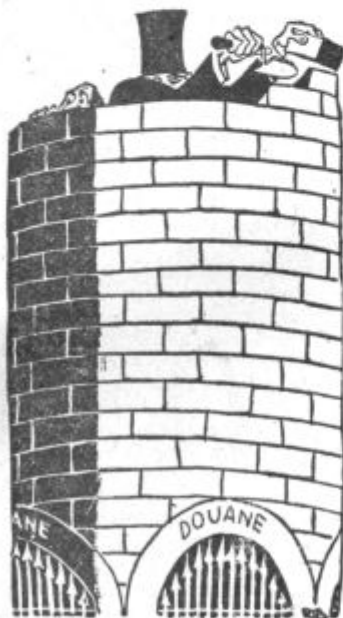
Vnanji minister
sir John Simon

Finančni minister
Neville Chamberlain

Trgovinski minister
Runciman

Povišanje carinskih zidov na Angleškem
Više, vedno više — do konservativnih
nebes!

Novo sredstvo zoper slabo kupčijo
Lov na odjemalce na drobno

Urejuje Ivan Podržaj. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar.
— Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. —
Vsiv Ljubljani.

tem stvarjem mnogo denarja in mnogo časa. In danes, ko je poročena in je s poroko z bogatim možem podvojila svoje premoženje, je nehala misliti na siromake in postala prava skupulja...

Ljudje, ki se sami radi imenujejo »dobre prijatelje«, se navadno pojavljajo tam, kjer vohajo denar. Ena mojih prijateljic ima vedno na stotine prijateljev okoli sebe... A niti eden izmed petdesetih ne misli odkritosrčno. V resnici je popolnoma sama in se čuti nesrečno v svojem bogastvu in v svoji razkošni palači.

Poznam imovito ženo, ki je razglasila vsemu svetu, da bo živela po socijalnih naukih in bo razdelila svoj denar med siromake... Še danes živi v največjem razkošju, prav tako kakor prej, in niti na um ji ne pride, da bi dala komu kako paro.

Sreča? Pomen te besede ji je popolnoma neznan!

Po vsem tem sem trdno prepričana, da je žena srečna edino tedaj, če ima toliko, da lahko skromno živi. Preobilica zatre srečo.

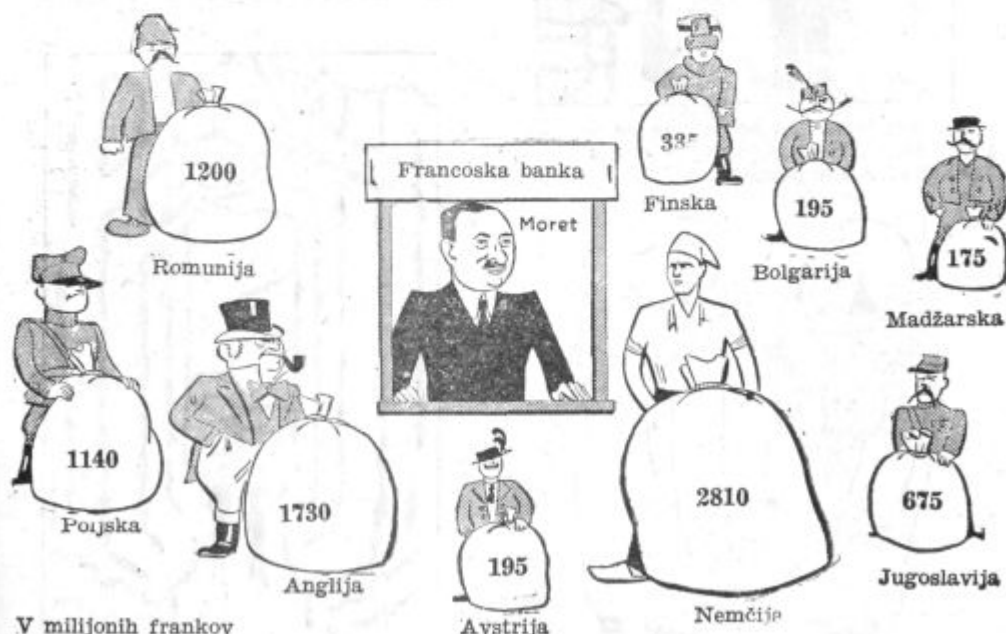
Sreča ženske, ki še pozna želje, ne sloni na nestalnih tleh tiste organizacije, ki jo imenujemo družbo, ampak na trdni skali njenega doma in njenih resničnih prijateljev.

Jean Grant.

Cucek in mucek

Kamera v roki umetnikovi nas je osvobodila enostranske vlade breztelesnih besed. Tudi odrasli človek je zbog nje zopet našel pot do slikanice. Na vseh področjih nastopajo, učeč nas o stvareh, ki jih drugače ne bi nikoli doznali: ne časa, ne prilike, ne potrebne skušnje, ne zanesljivega pogleda nima vsakdo za vse. Niti film ne more iz tega območja izpodriniti fotografskega umetnika. Skrivnost mišic in kit, skakanja in dihanja pri živali se razodene in razjasni le s časovnim večalom, le z njim se presadi iz bežnega hipca v trajnost. Helda Walter (Mein Hundebuch) prikazuje v svoji slikanici gibanje pasjega telesa in potek življenja. Delo je umetniško, saj očituje tisto resnico, ki je povprečno oko ne zadene. Novinec bo tako rekoč tu prvič gledal v pasjo dušo (naš narod sicer pravi: para, toda v dobrem pomenu si je ne upam zapisati), izkušenec pa bo svoje znanje znatno poglobil... Slično veselje je pripravila Elly Petersen (Hunde- und Katzenkalender 1932) ljubiteljem živali s stenskim koledarjem, kjer je 55 živih, zabavnih, veselih ali pretresljivih sličic iz življenja vsakovrstnih psov in mačk. Tak proizvod pritiče posebno v radostno otroško sobo, zlasti po večjih mestih.

Francija kot posojilodajalka Evrope

Francija, ki je že pred vojno igrala veliko vlogo kot posojilodajalka Evrope (n. pr. Rusije), je kmalu po stabilizaciji franka zopet pričela dajati posojila posameznim državam. Od leta 1925. so Francozi investirali v obveznice tujih držav že okrog 8 in pol milijarde frankov ali 18.9 milijarde Din.

HUMOR V SLIKAH

Brez treninga vedro prvi...

»Skoraj bi me bil povozil, pa je še tako predrzen, da vpije za menoj — osel!«
»Kako? Ali te pozna?«

»Da, res je to. Čim več ima kdo, tem več hoče imeti!«
»Zmerom pa to le ne drži. Ali ste že imeli kdaj trojčke?«

Krojač z računom

»Kako morete trditi, da gospoda ni doma, ko sem ga pa videl pri oknu?«
»Dá, toda tudi gospod vas je videl!«

»Ta drevesa je vsadil moj praded, ko je bil še majhen.«
»Ne govori neumnosti! Kako more otrok vsaditi tako visoka drevesa!«